

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Veronika Huňová

**Důvěra v právo
v judikatuře Ústavního soudu ČR**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Mgr. Michal Urban, Ph.D.

Katedra politologie a sociologie

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 22. 6. 2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 142 174 znaků včetně mezer.

Veronika Huňová

V Praze dne 22. 6. 2021

Poděkování

Na tomto místě děkuji panu JUDr. Mgr. Michalu Urbanovi, Ph.D. za všechny jeho přínosné rady a vždy vstřícný, ochotný a motivující přístup při vedení práce.

Veronika Huňová

Úvod	1
1. Instituce Ústavního soudu.....	3
1.1. Ochrana ústavnosti a ústavní soudnictví	4
1.2. Role Ústavního soudu v ústavním systému České republiky	6
1.3. Vztah Ústavního soudu vůči soudům obecným.....	8
1.4. Rozhodování Ústavního soudu	9
1.5. Judikatura Ústavního soudu.....	12
1.6. Ústavní soud předmětem kritiky	16
1.7. Veřejný obraz Ústavního soudu.....	19
2. Důvěra jakožto sociologický fenomén	22
2.1. Jistota jako odrazový můstek důvěry	22
2.2. Důvěra jako pojem	23
2.3. Důvěra a profesionalizace.....	26
2.4. Právo jako garant jistoty	27
2.5. Důvěra v právo jako jeden z principů (demokratického) právního státu	30
2.6. Důvěra a demokracie.....	32
3. Důvěra v právo v judikatuře Ústavního soudu	35
3.1. Otázka předvídatelnosti soudních rozhodnutí a případné změny judikatury.....	37
3.2. Otázka řádné publikace právní normy jako záruky právní jistoty	39
3.3. Otázka odpovědnosti státu za škodu způsobenou nesprávným úředním postupem.....	41
3.4. Otázka legitimního očekávání založeného ustálenou praxí správních orgánů	43
3.5. Otázka zákazu zpětné účinnosti právních norem.....	45
3.6. Otázka nedostatečné právní úpravy.....	47
3.7. Otázka dobré víry na úrovni soukromoprávních vztahů	49
3.8. Otázka střetu principu důvěry v právo s principem právní jistoty.....	52
3.9. Shrnutí	54
Závěr.....	56
Seznam použitých zkratk	60
Seznam použitých zdrojů.....	60
Abstrakt.....	66
Abstract.....	67

Úvod

Důvěra jakožto společenský fenomén hraje klíčovou roli pravděpodobně ve všech druzích sociálních interakcí, a to na každodenní bázi. Důvěra či nedůvěra představuje integrální součást všech našich vztahů – k ostatním jedincům, ale i k abstraktním konstruktům, které spoluutváří systémy, jejichž jsme součástí. Důvěra, byť koncept původně sociologický, má své místo i v oblasti jurisprudence, a to v podobě principu důvěry v právo. Ten je Ústavním soudem spolu s příbuzným principem právní jistoty trvale označován za jeden ze základních atributů demokratického právního státu. Právě principem důvěry v právo a jejím pojetím v judikatuře Ústavního soudu se bude zabývat tato diplomová práce.

První část práce bude věnována samotné instituci Ústavního soudu. Po krátkém připomenutí významu ústavního práva a ochrany ústavnosti obecně bude přiblížena pozice Ústavního soudu v našem ústavním systému. Bude stručně shrnuto, čím je jeho role v něm zásadní a proč by právě jeho judikatuře měla být věnována pozornost. Objasněna bude problematika vztahu Ústavního soudu s obecnými soudy, jejichž rozhodnutí má pravomoc svými nálezy rušit, a také rozdílná podstata jejich rozhodování. Dále bude nahlíženo na tuto instituci optikou principu důvěry v právo, tedy stěžejním tématem práce. Vysvětlen bude mechanismus rozhodování Ústavního soudu s ohledem na instituty, které mohou k jeho důvěryhodnosti přispět (odlišné stanovisko, sjednocování judikatury, obměna složení jednotlivých senátů). Diskutována bude i problematika judikatury Ústavního soudu – její smysl a sporné aspekty, jako např. závaznost, vynutitelnost, jednotnost či nutnost odlišení od tzv. precedentů. Nahlíženo bude na Ústavní soud i z kritického hlediska a zdůrazněna budou témata, která mu jsou v odborné literatuře či médiích často vytýkána a můžou v závěru důvěryhodnost instituce snižovat. Mezi ty lze řadit tzv. soudcovský aktivismus, potenciální politickou angažovanost, průtahy v řízení či nejednotnost v rozhodování mezi jednotlivými soudci. Na tento kritický pohled naváže kapitola o celkovém veřejném obrazu Ústavního soudu, ve které bude kladen důraz opět na otázku důvěryhodnosti, kterou tato instituce jako celek vzbuzuje.

Druhá část se bude podrobněji zabývat právě institutem důvěry jakožto sociologickým fenoménem, a jeho odrazem na úrovni právní vědy v podobě základního právního principu, zmíněné důvěry v právo. Zkoumány budou definiční znaky důvěry, její různé úrovně a v neposlední řadě význam, který představuje pro systém právní i politický.

Část třetí bude věnována podrobnému zkoumání vybraných judikátů Ústavního soudu, pro něž argumentační základ tvoří právě důvěra v právo a její ochrana, popřípadě právní jistota,

legitimní očekávání či dobrá víra příjemce práva. V rámci této praktické části bude analýza zaměřena zejména na kontrast argumentace soudních či správních orgánů na jedné straně a soudu Ústavního na straně druhé, a to na pozadí co možná nejsrozumitelnější interpretace skutkových okolností jednotlivých případů. Tento rozbor názorů na konkrétní právní otázky by měl poskytnout bližší pohled nejen na způsob, jak Ústavní soud ve svých odůvodněních s argumentem důvěry v právo pracuje, ale rovněž na to, jaká rozhodnutí a jejich praktické dopady pro adresáty práva volí, aby jejich důvěru v právo posílil.

1. Instrukce Ústavního soudu

Ústavní soud České republiky je specializovaný a autonomní soudní orgán se samostatným a výlučným postavením v rámci ústavního systému. Význam jeho činnosti velmi úzce souvisí se samotnou podstatou dělby moci v rámci státu a vzájemným balancováním moci soudní, výkonné a zákonodárné.¹ V České republice nese Ústavní soud jako jediný orgán soudního typu výhradní roli strážce ústavnosti.² Nejen, že zabraňuje převážením státní moci ve prospěch jedné z jejích složek, ale také chrání práva jednotlivců garantovaná Ústavou a Listinou základních práv a svobod.³ Jeho rozsáhlá a stále přibývajícím judikatura je rovněž významným zdrojem informací o tom, čím je naše ústavní právo.⁴

Ač Ústavní soud České republiky za pár let vstoupí do čtvrté dekády své existence, hledět na něj můžeme jako na mladou instituci – dle V. Šimíčka „*stále ještě představuje relativně nový orgán, který potřebuje určitý čas na to, aby pevně zakotvil v povědomí laické i odborné veřejnosti*“.⁵ Jednotlivé státní instituce a političtí aktéři se totiž stále do jisté míry učí chápat jeho význam a pravomoci, a sám Ústavní soud v rámci své rozhodovací činnosti pořád pracuje s vhodným umístěním hranic svého sebeomezení.

Ústavní soud je demokratickou institucí nejen svým působením v rámci konstruktivního právního státu, ale i podstatou vnitřního fungování – jeho vlastní rozhodnutí jsou platformou pro živou diskusi o právu a hodnotách. Ani on se ale nevyhne kritice – ať už se jedná o výtky ohledně politické angažovanosti, délky řízení či nedostatečné odborné kvalifikaci soudců rozhodujících napříč právními odvětvími.⁶ Výjimkou nejsou dokonce ani hlasité spekulace a jeho reálné potřeby a užitečnosti – a to zejména z řad politiků.⁷ V. Šimíček ovšem předestírá, že se Ústavní

¹ SLÁDEČEK, Vladimír. Čl. 83 [Postavení]. In: SLÁDEČEK, Vladimír, MIKULE, Vladimír, SUCHÁNEK, Radovan, SYLLOVÁ, Jindřiška. Ústava České republiky. Komentář. [online] Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2016, s. 905. [cit. 5.3.2021]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

² PAVLÍČEK Václav a kolektiv. Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky. Praha: Leges, 2015, s. 965.

³ tamtéž, s. 967.

⁴ WINTR, Jan. Principy českého ústavního práva. 4. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2018, s. 127.

⁵ ŠIMÍČEK, Vojtěch. Ústavní stížnost. Praha: Leges, 2018. s. 68.

⁶ tamtéž, s. 64.

⁷ DAVIDOVÁ, Eva. „Zbytečný“ a „politický“ – Klaus učil, jak ignorovat Ústavní soud. 6.3.2013 In: Česká televize [online]. © 1996–2021. [cit. 31.3.2021] Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1113524-zbytecny-a-politicky-klaus-ucil-jak-ignorovat-ustavni-soud>

soud stává „méně viditelný za dobrého počasí“, tedy v časech, kdy je politická situace stabilní a klidná. Ve dnech, které takové nejsou, ovšem náležitě doceníme jeho roli.⁸

1.1. Ochrana ústavnosti a ústavní soudnictví

Pokud máme stručně a výstižně popsat význam a funkci ústavního soudnictví, můžeme shrnout, že tento institut lze vnímat jako odpověď na potřebu kontroly, omezení a usměrňování výkonu veřejné moci.⁹ Význam této činnosti tkví v předpokladu, který je pravidelně testován a ověřován historií – že moc vykonávaná nad ostatními má tendenci se vymykat¹⁰ a jejímu případnému nežádoucímu rozpínání je potřeba věnovat plnou pozornost.

Právě kontrola moci a její dělba, stejně tak jako vytvoření ústav jakožto základních a nadřazených zákonů, které konstruují vztahy mezi ústavními orgány, jsou základními předpoklady existence ústavního soudnictví.¹¹

J. Wintr popisuje princip ústavního státu tak, že „*nejen, že žádný zákon, podzákonný předpis, soudní či úřední rozhodnutí nebo jiný zásah orgánů veřejné moci nesmí odporovat Ústavě či ústavnímu zákonu, nýbrž také, že všechny akty orgánů veřejné moci musí být vykládány ústavně konformně, tedy s ohledem na ústavní pořádek. Normativní i individuální akty mohou být pro rozpor s ústavním pořádkem zrušeny.*“¹² Jednou z podmínek přezkoumávání ústavnosti je tedy důsledné rozlišení právních předpisů dle jejich síly, kdy Ústava (a ústavní pořádek) stojí nad pouhými zákony.¹³

Ač se s tímto rozlišením na základní úrovni lze setkat již ve starověkém Řecku a Římě, k počátkům kontroly a dozoru nad obsahem zákonů a zákonodárstvím obecně dochází v historii mnohem později. První náznaky kontroly ústavnosti můžeme sledovat ve středověké západní Evropě. Pravděpodobně vůbec prvními zákony, jejichž soulad s nadřazenými normativními pravidly byl podroben přezkumu, jsou ale až zákony britských kolonií v 17. století. Základ kontroly ústavnosti ve formě ústavního soudnictví, kterou známe dnes, byl ovšem položen ve

⁸ ŠIMÍČEK, 2018. op. cit. s. 56-57.

⁹ FOREJTOVÁ, Monika a kolektiv. Ústavní soudnictví. Brno: Václav Klemm, 2014. s. 73.

¹⁰ WAGNEROVÁ, Eliška. Ústavní soudnictví. Vznik, význam a některé organizační a procesní aspekty v komparativním pohledu. Praha: Linde a.s. – Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka. 1996. s. 7.

¹¹ WINTR, 2018, op. cit., s. 124.

¹² tamtéž.

¹³ tamtéž.

Spojených státech amerických zejména Alexandrem Hamiltonem. Ten trval na potřebě oddělení subjektu, který bude kontrolu zákonů provádět, od subjektu, který je vytváří, a právě soudy považoval v tomto ohledu za nejvhodnější instituce.¹⁴ Přelomovým momentem v historii ústavního soudnictví se stává precedens Nejvyššího soudu USA z roku 1803 Marbury vs. Madison, který formuluje zásadní pravidlo, že zákon, který odporuje Ústavě, nemůže platit.¹⁵

Evropský vývoj byl ovšem od toho amerického poněkud odlišný. Ještě během 19. století nebylo samozřejmostí ani stavět ústavu nad obecné zákony, a zatímco v USA se vytvořil model tzv. difúzního ústavního soudnictví, kdy pravomoc kontroly ústavnosti sdílely v podstatě všechny soudy, v Evropě postupně vykrytalizoval model tzv. koncentrovaného ústavního soudnictví, kdy hodnocení souladu norem s ústavou přísluší jedinému, specializovanému soudu. Poprvé k tomu došlo v Rakousku a Československu po první světové válce. Trvalo ale ještě několik desítek let, než byly pravomoci ústavních soudů posíleny do podoby, ve které je známe dnes. Významný pro tuto etapu vývoje byl zejména německý model, vycházející ze Základního zákona Spolkové republiky Německo z konce čtyřicátých let dvacátého století. Nejen, že se ústavní normy staly přímo aplikovatelnými (a proto se stalo možným zrušit všechny normy, které jsou s nimi v rozporu), ale zakotven byl nově i institut ústavní stížnosti, se kterou se na Ústavní soud může obrátit kdokoliv, kdo tvrdí, že jeho ústavně garantované právo mu bylo odepřeno. Československo tento typ ústavního soudnictví přejalo po roce 1989.¹⁶ Dle Z. Kühna pak patřilo k těm státům střední a východní Evropy, jejichž ústavnímu soudnictví byly poskytnuty ještě výraznější pravomoci, a to ve snaze uchovat získanou demokracii.¹⁷

Ústava ve svém článku 83 označuje Ústavní soud za soudní orgán ochrany ústavnosti, která dle komentáře k Ústavě spočívá zejména v „zachování Ústavy a v kontrole jejího dodržování.“¹⁸ Teorie pak dělí tuto činnost na tzv. abstraktní kontrolu (v rámci níž dochází ke kontrole souladu norem s Ústavou, aniž by se vztahovala ke konkrétnímu případu), konkrétní kontrolu (která naopak spojení s určitým případem nese) a incidenční kontrolu (prováděnou přezkoumáním konkrétního

¹⁴ SLÁDEČEK, Vladimír. Ústavní soudnictví. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 1999. s. 7-8.

¹⁵ ŠIMÍČEK, 2018. op. cit., s. 32.

¹⁶ WINTR, 2018. op. cit. s. 125.

¹⁷ KÜHN, Zdeněk. Ústavní soudnictví a nástup neliberálních režimů. Weyerovy dny právní teorie 2018. [online] 30.1. 2019 [cit. 28.3.2021] Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=6MPHgGYF0s4>

¹⁸ SLÁDEČEK, Vladimír. Čl. 83 [Postavení]. In: SLÁDEČEK, Vladimír, MIKULE, Vladimír, SUCHÁNEK, Radovan, SYLLOVÁ, Jindřiška. Ústava České republiky. [online]. Komentář. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2016, s. 905. [cit. 5.3.2021]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

aktu, který představuje hypotetické zasažení do ústavních práv dané osoby). Kontrolu ústavnosti lze dělit i z hlediska časového, kdy běžnější, tzv. následnou kontrolou, rozumíme přezkoumání normy, která je již účinná, a předběžnou kontrolou pak té, která zatím není součástí právního řádu (u nás se tato forma týká mezinárodních smluv). Konečně je pak u kontroly právních předpisů posuzována ústavnost z hlediska formálního, pro které je stěžejní procesní a kompetenční aspekt, a materiálního, v rámci nějž se řeší otázka obsahu.¹⁹

1.2. Role Ústavního soudu v ústavním systému České republiky

Ústavní soud České republiky navázal na činnost instituce československého Ústavního soudu, který jakožto nový samostatný orgán přinesl text Ústavy 1920 - dle některých názorů dokonce jako první na světě. Následující historický a politický vývoj nebyl konceptu ústavní kontroly nakloněn, a ač myšlenka dohledu nad souladem zákonů s Ústavou úplně nezanikla, fakticky byla přenechána v rukou moci zákonodárné. Návrat ke kontrole a ochraně ústavnosti specializovaným orgánem soudního typu započal až po roce 1989.²⁰ Během roku 1992 nejprve krátce působil Ústavní soud České a Slovenské Federativní republiky,²¹ existence Ústavního soudu České republiky byla pak předestřena Ústavou ze dne 16. prosince 1992 a jeho činnost zahájena jmenováním prvních dvanácti z celkových patnácti soudců Ústavního soudu prezidentem republiky 15. července 1993. Do první etapy své existence vstoupil soud pod předsednictvím Zdeňka Kessera.²² Následovalo krátké předsednictví Miloše Holečka.²³ V roce 2003 jej vystřídal Pavel Rychetský, který byl opětovně jmenován i v roce 2013 a je tedy i nynějším předsedou Ústavního soudu.²⁴

¹⁹ SLÁDEČEK, Vladimír. Čl. 83 [Postavení]. In: SLÁDEČEK, Vladimír, MIKULE, Vladimír, SUCHÁNEK, Radovan, SYLLOVÁ, Jindřiška. Ústava České republiky. [online]. Komentář. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2016, s. 905. [cit. 5.3.2021]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

²⁰ tamtéž.

²¹ PAVLÍČEK a kolektiv, 2015. op. cit., s. 946.

²² Ústavní soud. Historie ústavního soudnictví [online]. Brno: Ústavní soud, ©2015 [cit. 11.2.2021]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/historie-ustavniho-soudnictvi>

²³ Ústavní soud. Emeritní funkcionáři a soudci. [online]. Brno: Ústavní soud, ©2015 [cit. 11.6.2021]. Dostupné z: https://www.usoud.cz/emeritni-funkcionari-a-soudci?tx_odjudges%5Bdetail%5D=21&cHash=b1b371dc22ba004aa39851ad9f6f1584

²⁴ Ústavní soud. Historie ústavního soudnictví [online]. Brno: Ústavní soud, ©2015 [cit. 11.2.2021]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/historie-ustavniho-soudnictvi>

Na činnost Ústavního soudu se vztahují základní obecné zásady fungování soudnictví, deklarované články 81 a 82 Ústavy, které uvozují její hlavu čtvrtou, jež se věnuje moci soudní. Základní mechanismus fungování Ústavního soudu stanoví zejména články 83 až 89, detailnější úpravu pak obsahuje zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Problematika platů soudců Ústavního soudu je v současné době upravena v rámci zákona č. 236/1995, o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců, ve znění pozdějších předpisů.²⁵

Věcná působnost Ústavního soudu je vymezena čl. 87 Ústavy, který představuje taxativní výčet řízení probíhajících před Ústavním soudem. Z rámce jeho činnosti lze pak vyzdvihnout zejména kontrolu norem a řízení o ústavní stížnosti – obojí je svou podstatou příznačné pro roli ochránce ústavnosti.²⁶

Všechny státní orgány jsou zavázány být Ústavnímu soudu nápomocny dle dikce ustanovení § 48 odst. 2 zákona o Ústavním soudu.²⁷ Co se týče ostatních vztahů a vzájemného ovlivňování s představiteli státní moci, Ústavní soud je oprávněn rušit akty vydané mocí zákonodárnou i výkonnou, v obou případech se může jednat nejen o ty dle povahy normativní, ale i individuální, tj. výkonné. Zatímco vládě a obecně moci výkonné nejsou směrem k Ústavnímu soudu přiznány žádné zvláštní pravomoci (až na pravomoc prezidenta republiky ovlivňovat otázku personálního složení), Parlament může do činnosti Ústavního soudu zasahovat z pozice zákonodárce (potenciálně ústavodárce) a Senátu navíc přísluší pravomoc vyslovení souhlasu s osobami navržených soudců. Představitelé obou státních mocí pak můžou před Ústavním soudem za předepsaných podmínek také figurovat jako účastníci řízení a iniciovat jej, tato role ovšem už není z podstaty věci mocenská.²⁸

²⁵ Ústavní soud. Ústavní pořádek České republiky [online]. Brno: Ústavní soud, ©2015 [cit. 11.2.2021]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/pravni-uprava>

²⁶ ŠIMÍČEK, 2018. op. cit., s. 53.

²⁷ PAVLÍČEK a kolektiv, 2015. op. cit., s. 970.

²⁸ tamtéž, s. 969.

1.3. Vztah Ústavního soudu vůči soudům obecným

Vzhledem k nosnému tématu práce se jeví jako užitečné shrnout, jaký vztah panuje mezi Ústavním soudem a soudy obecnými, a rovněž připomenout, jaký rozdíl tkví v podstatě jejich rozhodování.

Pokud se pokusíme vzájemný vztah Ústavního soudu a soudů obecných vyvodit z čistě zákonného rámce, relevantní právní normy rýsují hranice mezi zmíněnými institucemi poměrně zřetelně. Ústava upravuje jak samotný Ústavní soud, tak obecné soudy v rámci moci soudní pod hlavou čtvrtou. Již z její konstrukce lze ale seznat, že ústavodárce záměrně oddělil Ústavní soud od obecných soudů samostatnou úpravou, a to v rámci článků 83 až 89. Ty předchází článkům upravujícím obecné soudy, počínající článkem 90. Článek 92 také stanoví, že se soustava soudů skládá z Nejvyššího soudu, Nejvyššího správního soudu, vrchních, krajských a okresních soudů. Z toho lze vyvodit, že v rámci moci soudní rozlišujeme dvě samostatné soustavy, z nich jednu tvoří Ústavní soud, a druhou pak soudy obecné. Lze též mluvit o dvou typech soudnictví – obecném, a ústavním.²⁹

Hlavním úkolem obecných soudů je dle V. Pavlíčka „*garantovat a naplňovat spravedlnost*“,³⁰ dikcí Ústavy chránit práva a rozhodovat o vině a trestu. V. Pavlíček tuto činnost označuje také za „*nalézání práva*.“³¹ Občanskoprávní, trestní i správní soudy jsou v této rozhodovací činnosti plně autonomní a vázány jsou pouze zákonem či mezinárodní smlouvou.³² Ústavní soud má ovšem úkol jiný – jeho posláním je pouze dozírat, zda nedochází k porušování práv chráněných na ústavní úrovni. Z této pozice má také pravomoc rušit rozhodnutí všech ostatních soudů a v určitém ohledu vůči nim stojí ve vztahu nadřazenosti, ač technicky nepředstavuje soud vyšší instance.³³

Sám se o vztahu k soudům obecným vyjadřuje opakovaně a konzistentně v tom smyslu, že stojí vně jejich samostatné soustavy: „*V souladu s ustálenou judikaturou Ústavního soudu lze konstatovat, že Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů a že mu nepřísluší ‚hodnotit hodnocení důkazů obecnými soudy, a to ani tehdy, kdyby se takovým hodnocením sám neztotožňoval‘. Ústavní soud v zásadě není oprávněn zasahovat do jurisdikční činnosti obecných*

²⁹ WINTR, 2018. op. cit. s. 121.

³⁰ PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. Ústavní právo a státověda. I. díl. Obecná státověda. Praha: Leges, 2014, s. 310.

³¹ PAVLÍČEK a kolektiv, 2015. op. cit., s. 949.

³² MIKULE, Vladimír, SUCHÁNEK, Radovan. Čl. 95 [Vázanost soudců a soudů]. In: SLÁDEČEK, Vladimír, MIKULE, Vladimír, SUCHÁNEK, Radovan, SYLLOVÁ, Jindřiška. Ústava České republiky. Komentář. [online]. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2016, s. 1094. [cit. 5.3.2021]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

³³ PAVLÍČEK a kolektiv, 2015. op. cit., s. 968.

soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy a již proto na sebe nemůže atrahovat právo přezkumného dohledu nad jejich činností, pokud tyto soudy postupují ve shodě s obsahem hlavy páté Listiny základních práv a svobod.“³⁴

Od úplných počátků existence Ústavního soudu se objevovalo ze stran obecných soudů určité nepochopení jeho pozice a nevole vůči některým jeho zásahům, dokonce docházelo k nerespektování jeho rozhodnutí.³⁵ Doba těchto nejbouřlivějších vzájemných vztahů je ale pravděpodobně zcela pryč.³⁶ Vzájemný dialog mezi soudy a kolize jejich argumentů ale nemusí být ve všech případech zcela nežádoucím jevem – jako na cenný příspěvek k odborné diskusi lze například hledět na dialog mezi Ústavním soudem a Nejvyšším správním soudem ohledně precedenční závaznosti judikatury Ústavního soudu (o které bude pojednáno dále).³⁷

1.4. Rozhodování Ústavního soudu

Princip důvěry v právo a otázku důvěryhodnosti nemusíme nalézat jen v rozhodnutích Ústavního soudu jakožto finálních produktech jeho činnosti. Optikou tohoto fenoménu lze hledět i na proces rozhodování tohoto orgánu. Instituty, které přispívají k utužování víry ve správné a spravedlivé rozhodování, jsou zakomponovány i v samotném mechanismu fungování soudu. Některé z nich budou nastíněny v rámci této kapitoly.

Ústavní soud se skládá z 15 soudců jmenovaných na 10 let,³⁸ v čele Ústavního soudu stojí jeho předseda a dva místopředsedové.³⁹ Rozhodování probíhá buď v rámci pléna, které tvoří všichni soudci, nebo v rámci čtyř tříčlenných senátů (předseda a místopředsedové figuruji pouze jako zastupující členové, nikoli stálí.) Věci, které přísluší plénu, vymezuje ustanovení § 11 odst. 2 a 3 zákona o Ústavním soudu (dále jen ZÚS), senátům přísluší dle ustanovení § 15 ZÚS ty věci,

³⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 3. 1997, sp. zn. I. ÚS 230/96.

³⁵ PAVLÍČEK a kolektiv, 2015. op. cit., s. 968.

³⁶ srov. ŠEVČÍK, Vlastimil. Právo a ústavnost v České republice. Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o. 2002. 139-163.

³⁷ ŠIMÍČEK, Vojtěch. Závaznost rozhodnutí Ústavního soudu v řízení o ústavních stížnostech. In: ŠÁMAL, Pavel. RAIMONDI, Guido. LENAERTS, Koenraad a kolektiv. Závaznost soudních rozhodnutí – vnitrostátní a mezinárodní náhledy. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. s. 54.

³⁸ PAVLÍČEK a kolektiv, 2015. op. cit., s. 970.

³⁹ tamtéž, s. 967.

keré nespádají do působnosti pléna (typicky jde o ústavní stížnosti). V praxi si ale plénum zpravidla k rozhodnutí vyjímá i věci, které dle zákona patří do rozhodování v senátech.⁴⁰

Specifické postavení má tzv. soudce zpravodaj. Je jím ten soudce, kterému věc tzv. napadne dle rozvrhu práce a zpracovává návrh rozhodnutí v podobě zprávy, jejíž znění musí odsouhlasit senát, případně plénum. Výhradně jemu přísluší úkony procesního charakteru, jako je např. odmítnutí ústavní stížnosti z důvodu nepřijatelnosti návrhu či jeho opožděnosti.⁴¹

Problematikou rozhodování v senátech se blíže zabývá J. Chmel, který zkoumá možnost vzájemného ovlivňování mezi soudci daného senátu. Dochází k závěru, že největší vliv na výslednou podobu rozhodnutí má soudce zpravodaj, kterému věc na základě rozvrhu práce napadne a senát tak po vzoru tzv. formálního modelu senátního rozhodování ve většině případu tenduje k převzetí jeho pohledu na danou otázku. Tím ovšem senátní rozhodování ztrácí základní předpokládanou devizu, a to obohacení rozhodovacího procesu o rozdílné názory a diskusi nad problematikou, která by měla vygenerovat do jisté míry kvalitnější řešení. J. Chmel dodává, že samozřejmě nejde bez dalšího usoudit, že k diskusi a konfrontaci pohledů vůbec nedochází, a podotýká, že „senátní rozhodování zvyšuje legitimitu rozhodnutí v tom smyslu, že jej odsouhlasili tři soudci, a nikoli pouze jeden“, ovšem upozorňuje, že by k tomu nemělo docházet pouze ve formální rovině. Z dat totiž vyplývá, že například rozdílnou vstřícnost jednotlivých soudců zpravodajů (rozebíranou dále) výrazně nemodifikuje hlasování v senátu. Upozorňuje také na další faktory, které mohou mít u soudců na rozhodování rovněž nemalý vliv, a které mohou být podrobeny dalšímu zkoumání – např. ty, jež se týkají jejich profesního profilování směrem k jednotlivým odvětvím.⁴²

V čele každého ze senátů, označených římskými čísly I až IV, stojí jeho předseda. Ač od počátků fungování Ústavního soudu platilo, že složení senátů zůstává stálé a změny v něm jsou spojeny pouze s koncem funkčního období jednotlivých soudců či obdobnými personálními změnami, od počátku roku 2016 se přistoupilo k pravidelným obměnám a obsazení senátů jednou za dva roky tzv. rotuje. Dochází k tomu přesunem každého předsedy do senátu, kterému přísluší

⁴⁰ SLÁDEČEK, Vladimír. Čl. 83 [Postavení]. In: SLÁDEČEK, Vladimír, MIKULE, Vladimír, SUCHÁNEK, Radovan, SYLLOVÁ, Jindřiška. Ústava České republiky. Komentář. [online]. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2016, s. 905. [cit. 5.3.2021]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

⁴¹ HOŘEŇOVSKÝ, Jan, CHMEL, Jan. Proces vzniku rozhodnutí Ústavního soudu ČR. Časopis pro právní vědu a praxi. [online]. 2015, č. 3, s. 304. [cit. 4.2. 2021]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5299>

⁴² CHMEL, Jan. Zpravodajové a senáty: Vliv složení senátu na rozhodování Ústavního soudu České republiky o ústavních stížnostech. Časopis pro právní vědu a praxi. [online]. 2017, č. 4, s. 757–758. [cit. 10.2.2021]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/8163>

označení o jednotku vyšší.⁴³ Na tuto inovaci lze hledět pozitivně – minimálně v tom smyslu, že obměnami osobností, které jsou zvyklé pracovat spolu v úzkém kontaktu a které navzájem velmi dobře poznaly názory a metody práce svých blízkých kolegů, lze předcházet určitému rutinnímu vyřizování věcí a spoléhání se na myšlenkové vzorce a názory ostatních dvou soudců. Dá se předpokládat, že změnou obsazení dojde k oživení debaty a střetu odlišných mentalit jednotlivých osobností, což lze vyhodnotit jako převážně žádoucí jev,⁴⁴ ač o aktuálně nastavené frekvenci těchto obměn můžeme diskutovat.

Vhodné se jeví z hlediska rozboru rozhodovacích procesů zmínit ještě zvláštní roli pléna v případech, které výslovně vymezuje ustanovení § 23 (ve spojení s ustanovením § 13) ZÚS. Dle něj předkládá senát, který dospěje k odlišnému právnímu názoru vyslovenému v nálezu (ať už senátu, nebo pléna), věc k posouzení plénu, a to k ní zaujme stanovisko. Jde o mechanismus sloužící ke sjednocování judikatury, která je mimo jiné předpokladem pro zachování právní jistoty a důvěryhodnosti soudu jako instituce.⁴⁵ Obdobnou roli má plénum také v případě předestřené v ustanovení § 20 odst. 1 ZÚS, kdy je mu předložena senátní věc za předpokladu, že v senátu nedošlo k rozhodnutí většinou hlasů – v tomto případě meritorní rozhodnutí přísluší právě plénu.⁴⁶

Dalším velmi zajímavým institutem, se kterým se lze v rámci rozhodování Ústavního soudu setkat, jsou tzv. disenty.⁴⁷ Dle ustanovení § 14 a 22 ZÚS může soudce, který s rozhodnutím pléna nebo senátu nesouhlasí, vyjádřit svůj názor v tzv. odlišném stanovisku (či disentu nebo také separátním vótu), které je připojeno k rozhodnutí s jeho jménem. Teorie rozlišuje dva druhy tohoto odlišného stanoviska, a to častěji využívané odlišné stanovisko k výroku nálezu (tzv. dissenting opinion) a k odůvodnění nálezu (tzv. concurring opinion). Lze jej podat k nálezu vyhovujícímu i zamítavému. Běžnou praxí je i připojení se k odlišnému stanovisku jiného soudce v plném znění, bez dalších vlastních argumentů. Vzhledem k tomu, že hlasování Ústavního soudu není veřejné,

⁴³ SLÁDEČEK, Vladimír. Čl. 83 [Postavení]. In: SLÁDEČEK, Vladimír, MIKULE, Vladimír, SUCHÁNEK, Radovan, SYLLOVÁ, Jindřiška. Ústava České republiky. Komentář. [online]. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2016, s. 905. [cit. 5.3.2021]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

⁴⁴ k tomu také CHMEL, 2017. op. cit., s. 745.

⁴⁵ FILIP, Jan. § 21 [Rozhodování v senátu]. In: FILIP, Jan, HOLLÄNDER, Pavel, ŠIMÍČEK, Vojtěch. Zákon o Ústavním soudu. Komentář. [online] 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2007, s. 98. [cit. 7.3.2021]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

⁴⁶ tamtéž, s. 95.

⁴⁷ srov. ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. Odlišné stanovisko jako jedna ze záruk nezávislosti soudcovského rozhodování. In: ŠIMÍČEK, Vojtěch (ed.). Nezávislost soudní moci. Praha: Leges, 2020, s. 149-158. GRINC, Jan. Odlišná stanoviska soudců Ústavního soudu České republiky. In: KYSELA, Jan, ONDŘEJKOVÁ, Jana a kolektiv. Jak se píše o soudech a soudcích: soudní moc v mezioborové perspektivě. Praha: Leges, 2012, 69-87.

představuje odlišné stanovisko posun směrem k transparentnosti rozhodovacích procesů. Je právem každého soudce, nikoli povinností, vystoupit touto formou se svým odlišným názorem.⁴⁸ Jeho význam lze spatřovat v několika rovinách - jako zprávu vyslanou mezi soudce, jejichž rozhodnutí, vystavené riziku veřejné kritiky, může být tak podepřeno preciznější argumentací, rovněž ale také jako sdělení směrem k veřejnosti, pro kterou odlišné stanovisko může představovat jistou záruku toho, že bylo velmi důkladně zváženo stanovisko obou stran sporu a přesto, že konečný verdikt převážil ve prospěch pouze jedné z nich, pečlivá pozornost byla věnována oběma.

1.5. Judikatura Ústavního soudu

Jelikož se třetí část práce věnuje výhradně zkoumání jednotlivých nálezu Ústavního soudu, je příhodné věnovat zde kapitulu právě samotné judikatuře Ústavního soudu.

Učebnice teorie práva⁴⁹ shodně a poměrně jasně uvádí, že v kontinentální právní kultuře, pod kterou náš právní řád spadá, nemají rozhodnutí soudů obecnou závaznost a není tedy možné označit je za formální pramen práva. S obecně závaznými a vynutitelnými soudními rozhodnutími, tzv. precedenty, se dle teorie setkáváme výhradně v anglosaském a mezinárodním právním systému. V rámci nich představují precedenty rozhodnutí soudu v konkrétní, dříve neupravené právní otázce, která jsou pro budoucí rozhodování obdobné problematiky závazná. Pokud má nový případ stejné znaky a okolnosti nejsou výrazně změněny, není možné se od daného „vzorového“ rozhodnutí odchýlit dle zásady *stare decisis* (setrvat u rozhodnutého), která zajišťuje stabilitu a předvídatelnost práva.⁵⁰

V rámci kontinentálního právního systému je přiznán tzv. quasiprecedenční charakter pouze zásadním rozhodnutím vyšších soudů, které se opírají o zákony či normativní právní smlouvy.⁵¹ Jejich závaznost ve smyslu pramene práva je ale omezena ústavně zaručenou nezávislostí (čl. 82

⁴⁸ FILIP, Jan. § 14 [Odlišné stanovisko k rozhodnutí pléna]. In: FILIP, Jan, HOLLÄNDER, Pavel, ŠIMÍČEK, Vojtěch. Zákon o Ústavním soudu. Komentář. 2. vydání. [online] Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2007, s. 79. [cit. 7.3.2021]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

⁴⁹ srov. GERLOCH, Aleš. Teorie práva. 7. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 82-83 či BOGUSZAK, Jiří, ČAPEK, Jiří, GERLOCH, Aleš. Teorie práva. Praha: ASPI Publishing, 2001, s. 45.

⁵⁰ GERLOCH, 2017. op. cit., s. 82-83.

⁵¹ tamtéž.

odst. Ústavy) a svobodou rozhodování soudce, který je vázán pouze zákonem a mezinárodní smlouvou (čl. 95 odst. 1 Ústavy).⁵²

K fenoménu soudních rozhodnutí jakožto zdroji poznání práva se ostatně v posledních letech obrací pozornost čím dál častěji – a to jistě i z toho důvodu, že ročně jich v České republice přibude přes 3 miliony.⁵³ Ač je z pohledu teorie jasně dané, že judikatura soudů nepředstavuje pramen práva tzv. formální, v odborné literatuře se o otázkách její (obecné) závaznosti diskutuje opakovaně.⁵⁴ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku uvádí, že „není možné přehlížet podíl rozhodovací praxe na tvorbě práva jako společenský fakt, který má i ústavněprávní konotace,…”⁵⁵, a výjimkou v současnosti nejsou ani názory přisuzující konstantní judikatuře vyšších soudů „sílu materiálního pramene práva“.⁵⁶

L. Králík předně zdůrazňuje, že je třeba vyjasnit terminologii: „Je nutné rozlišovat pojmy „soudní rozhodnutí“ a „judikát“, kdy rozhodnutí je nutno chápat jako samotný původní text úředního rozhodnutí, tj. výstup soudu z řízení, jak ho soud veřejně vyhlásil v konkrétním případě. Oproti tomu judikát může být chápán jako rozhodnutí zpravidla vyššího soudu, které obsahuje obecný nebo zobecnitelný výklad určité normy nebo principu, nebo dokonce sám vytváří takový princip nebo normu.“⁵⁷ Zároveň uvádí, že s pojmem „judikatura“ texty zákonů vůbec nepracují, a že v občanském zákoníku nalezneme výraz „ustálená rozhodovací praxe“. Dále vyjadřuje přesvědčení, že pojem „judikát“ by měl být striktně užíván pouze pro rozhodnutí, která v sobě

⁵² DVOŘÁK, Bohumil. Právní moc civilních soudních rozhodnutí. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2008, s. 81.

⁵³ GRÍBKOVÁ, Petra. Judikatura jako fenomén. In: Právní prostor. [online] 28.2.2018 [cit. 12.3.2021]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/judikatura-jako-fenomen>

⁵⁴ Obsáhlou reflexi vývoje názorů odborné veřejnosti poskytuje J. Šrůtková: ŠRŮTKOVÁ, Jitka. Závaznost rozhodnutí Ústavního soudu z pohledu doktríny a judikatury. Časopis pro právní vědu a praxi. [online]. 2009, č. 4, s. 293-301. [cit. 4.2.2021]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6561> srov. KÜHN, Zdeněk. Jsou právní principy a soudcovská rozhodnutí pramenem práva? Časopis pro právní vědu a praxi. [online]. 2001, č. 3, s. 236-245. [cit. 4.2.2021]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/8390>

⁵⁵ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku. In: Nový občanský zákoník [online] © 2013–2015 Ministerstvo spravedlnosti ČR. [cit. 4.3.2021]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

⁵⁶ HARVÁNEK, Jaromír, ONDRÝSEK, Roman. Justiciální tvorba práva. Časopis pro právní vědu a praxi. [online]. 2014, č. 1, s. 11. [cit. 15.3. 2021]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5611>

⁵⁷ KRÁLÍK, Lukáš. Tvorba a publikace judikatury. In: Právní prostor. [online] 15.8.2019 [cit. 15.3.2021]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/tvorba-a-publikace-judikatury>

nesou obecný přesah konkrétního případu. Jako zásadní kritérium pak uvádí publikaci, kterou se ze soudního rozhodnutí stává judikát a splňuje tak předpoklad všeobecné dostupnosti.⁵⁸

Ač se zdá, že anglosaský a kontinentální právní systém stojí v problematice precedenční závaznosti v přímém protikladu, Z. Kühn vysvětluje, že k zaujetí odlišných pravidel vedlo především odlišné chápání samotného pojmu „závaznost“⁵⁹ a sumarizuje, že nelze bez dalšího tvrdit, že je na kontinentu judikatura „*normativně irelevantní*“.⁶⁰

V diskusích o povaze závaznosti judikatury lze dojít k obdobnému finálnímu stanovisku cestami různých argumentů, a zastávat lze jak názor, že obecná závaznost soudních rozhodnutí vyplývá ze samotné podstaty právního státu a byla tu vždy⁶¹, či že se jedná o postupný výsledek současného sblížení kontinentálního a angloamerického právního systému.⁶² Za všechny odborné příspěvky o fenoménu závaznosti judikatury můžeme ale parafrázovat Z. Kühna a M. Bobka, kteří shrnují, že v současné době se její reálný význam značně posunul od dob, kdy byla role judikatury jako zdroje práva důsledně odmítána.⁶³

Pokud si klademe otázku, zda a do jaké míry je závazná judikatura Ústavního soudu, výchozím bodem nám bude čl. 89 odst. 2 Ústavy, který stanoví, že vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná pro všechny orgány i osoby. V. Šimíček přímočaře glosuje, že stále probíhající diskuse odborné veřejnosti o otázce závaznosti rozhodnutí Ústavního soudu patří na své základní úrovni do devadesátých let, kdy započala, a kdy se pozice Ústavního soudu v povědomí ostatních orgánů a soudů teprve upevňovala. Otázkou současnosti je spíše charakter závaznosti – a to kasační a precedenční, mezi kterými rozlišuje i Ústavní soud.⁶⁴ K tomu lze citovat: „*Požadavky na reflektování kasačního nálezu v následném rozhodnutí obecného soudu*

⁵⁸ KRÁLÍK, 2019. op. cit.

⁵⁹ KÜHN, Zdeněk. Judikatura a precedent v kontinentálním a angloamerickém právu. In: ŠÁMAL, Pavel. RAIMONDI, Guido. LENAERTS, Koenraad a kolektiv. Závaznost soudních rozhodnutí – vnitrostátní a mezinárodní náhledy. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. s. 32.

⁶⁰ tamtéž, s. 44.

⁶¹ POSPÍŠIL, Ivo. Závaznost soudní judikatury: východiska a limity v podmínkách právního státu. In: Právní prostor. [online] 7.6.2018 [cit. 15.3.2021]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/zavaznost-soudni-judikatury-vychodiska-a-limity-v-podminkach-pravniho-statu>

⁶² HARVÁNEK, ONDRÝSEK, 2014. op. cit., s. 11.

⁶³ BOBEK, Michal, KÜHN, Zdeněk a kolektiv. Judikatura a právní argumentace. 2. vydání. Praha: Auditorium, 2013, s. 19.

⁶⁴ ŠIMÍČEK, Vojtěch. Závaznost rozhodnutí Ústavního soudu v řízení o ústavních stížnostech. In: ŠÁMAL, Pavel. RAIMONDI, Guido. LENAERTS, Koenraad a kolektiv. Závaznost soudních rozhodnutí – vnitrostátní a mezinárodní náhledy. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. s. 45.

jsou výrazně přísnější, než je tomu v případě tzv. precedenční závaznosti. V případě precedenční závaznosti nálezů Ústavního soudu existuje možnost, aby obecný soud (ne)reflektoval jeho právní názory a v dobré víře předeštel konkurující úvahy, na jejichž základě započne s Ústavním soudem ústavněprávní justiční dialog. Kasační závaznost však vyžaduje bezpodmínečné respektování nálezů Ústavního soudu.“⁶⁵

V. Šimíček rovněž připomíná, že mezi jednotlivými rozhodnutími Ústavního soudu panují z hlediska síly závaznosti rozdíly a je třeba ctít jejich určitou hierarchii. Zdůrazňuje, že dle ustanovení § 54 odst. 1 ZÚS jsou to pouze nálezy, které představují jediné meritorní rozhodnutí a z podstaty věci tak právním názorům obsažených v nich je třeba dát přednost při kolizi s právními názory, která nesou usnesení.⁶⁶ Nálezy senátů pak stojí pod nálezy pléna.⁶⁷ Dále uvádí, že z tohoto důvodu pouze v případě právního názoru senátu, který se dostává do rozporu s nálezem (a nikoli usnesením) ZÚS ve svém usnesení § 23 nese povinnost v podobně tzv. sjednocovacího mechanismu v plénu.⁶⁸

Problematikou, kterou ale vnímá jako nejpálčivější, zůstává i po vyjasnění otázek závaznosti a metodiky určování předností jednotlivých rozhodnutí Ústavního soudu fakt, že judikatura obsahuje jev velmi nežádoucí – a to její nejednotnost, která se objevuje i na úrovni těch nálezů, kterým je technicky vzato přisuzována stejná právní síla.⁶⁹

⁶⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 26. 6. 2018, sp. zn. II. ÚS 699/18-2.

⁶⁶ ŠIMÍČEK In: ŠÁMAL, RAIMONDI, LENAERTS a kolektiv, 2018. op. cit., s. 45.

⁶⁷ tamtéž, s. 55.

⁶⁸ tamtéž, s. 52.

⁶⁹ tamtéž, s. 54.

1.6. Ústavní soud předmětem kritiky

Ačkoliv je Ústavní soud respektovanou státní institucí, není ani jeho činnost v odborné literatuře či v tisku ušetřena kritických komentářů, či alespoň polemických diskusí nad určitými více či méně problematickými aspekty jeho práce. I ty jistě mají potenciál ovlivnit celkový dojem, který ve veřejnosti vzbuzuje.

Jedním z témat, která bývají s Ústavním soudem zejména v médiích v negativní konotaci spojována, je tzv. aktivismus. Pro účely této kapitoly je nejvíce vyhovující definice J. Chmela, dle něž lze aktivismus soudců v obecné rovině vysvětlit jako „*míru ochoty činit rozhodnutí s politickými důsledky v okamžicích, kdy z ústavních předpisů takové rozhodnutí jasně neplyne*“.⁷⁰ Definic soudcovského aktivismu ale můžeme najít celou řadu⁷¹, stejně tak jako odborných zamyšlení se nad jeho významem a hodnocením jeho škodlivosti, či naopak nezbytnosti. Zejména v českém prostředí má ale soudcovský aktivismus téměř výhradně punc jevu nežádoucího a je užíván v negativních konotacích, především pak médií a politiky. Nejčastěji se s hlasitým „podezřením“ z aktivismu totiž setkáváme právě u případů, kdy rozhodnutí Ústavního soudu mají značný politický význam.

Ač jako „aktivistická“ určitá rozhodnutí Ústavního soudu často označující média, setkáme se s tímto pojmem i v řadě disentů. Příkladem z nedávné doby může být soudce J. Fenyk, který se ve svém separátním vótu vyjádřil k nálezů rušícímu část usnesení vlády vydaného v souvislosti se situací ohledně koronaviru takto: „*Nesouhlasím s derogujícím výrokem (II.) nálezů ani s jeho odůvodněním, neboť nález jimi, resp. v jejich důsledku nahrazuje úvahu vlády týkající se odborných, strategických a bezpečnostních otázek, a to úvahou Ústavního soudu (většiny jeho pléna) o potřebnosti či nepotřebnosti konkrétních protiepidemických opatření. Tím Ústavní soud aktivisticky vstupuje na pole politického rozhodování, které mu z hlediska Ústavy České republiky nepřísluší. Ústavní soud nemůže být zároveň soudem a zároveň zákonodárcem. Otázky, jež lze zodpovědět pouze s použitím politických kritérií, musí být rozhodnuty politickou reprezentací představovanou orgány moci zákonodárné nebo výkonné, a nikoli aktivistickým přístupem Ústavního soudu. Nález v konečné podobě de facto znamená (prohlubující se) odklon*

⁷⁰ CHMEL, Jan. Politika na Ústavním soudě? 2. část. Časopis pro právní vědu a praxi. [online]. 2013, č. 4, s. 482. [cit. 11.3. 2021]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5661>

⁷¹ srov. PUMR, Jaromír. Soudcovský aktivismus. 2018. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra teorie práva a právních učení. Vedoucí práce Tryzna, Jan. s. 38-42.

Ústavního soudu od zásady judicial self-restraint – zdrženlivost, sebeomezení, kterou Ústavní soud dlouhodobě ve své rozhodovací praxi akceptoval a která vyvěrá z respektu k dělbě moci ve státě.“⁷²

V. Šimíček ovšem konstatuje, že politika a ústavní právo jsou oblasti jen těžko oddělitelné, a že vyplývá ze samé podstaty věci, že se činnost Ústavního soudu politiky přímo dotýká.⁷³ Vztahu těchto dvou oblastí se ostatně odborná literatura věnuje čím dál častěji.⁷⁴ To je pochopitelné, tím spíše, že diskusi okolo vzájemného působení ústavního soudnictví a politického rozhodování můžeme vést v několika rovinách. Ptát se lze nejen na to, jak Ústavní soud ovlivňuje politickou scénu, ale jak politika ovlivňuje samotný Ústavní soud (např. jeho personální složení). Neméně zajímavý je ovšem také pohled na to, jestli a jak politické názory vstupují mezi faktory rozhodování jednotlivých soudců a zda v něm lze nalézat určité politické tendence. K tomuto tématu přispívá např. J. Chmel, který se ve své analýze hlasování pokouší vysledovat příklon jednotlivých soudců k určitým politickým či ideologickým hodnotám, zkoumá možnost tvorby účelových hlasovacích koalic či zjišťuje, zda se jmenování soudce určitým prezidentem odráží v jeho rozhodnutích, které nejsou hodnotově neutrální.⁷⁵

Ke zkoumání problematiky rozhodování konkrétních ústavních soudců přispívají T. Papoušková a J. Papoušek, na jejichž výzkum ohledně nejednotného rozhodování soudců je v odborné literatuře často odkazováno. Jimi zpracovaná statistika svědčí o velkém procentuálním rozptylu v úspěšnosti podaných ústavních stížností přidělených jednotlivým soudcům zpravodajům. Jinými slovy, ústavní stížnost přidělená různým soudcům nemá statisticky stejnou šanci na to, aby jí bylo vyhověno – někteří ze soudců tendují k tomu stížnosti spíše zamítat, jiní jsou „shovívavější“ a jim přidělená stížnost se spíše dočká kladného vyřízení. Nejzřetelněji lze tento jev sledovat na příkladu soudců Radovana Suchánka a Elišky Wagnerové, kteří ve statistice představují opačné póly škály. Zatímco soudce Suchánek vyhověl dle sesbíraných dat za relevantní období 2,38 % stížností, soudkyně Wagnerová tak učinila u celých 13,81 %.⁷⁶ Tyto rozdíly odráží relativně výraznou nejednotnost rozhodování v rámci Ústavního soudu v závislosti na konkrétní

⁷² Nález Ústavního soudu ze dne 9. 2. 2021, sp. zn. Pl. ÚS 106/20.

⁷³ ŠIMÍČEK, 2018. op. cit., s. 21-29.

⁷⁴ srov. ONDŘEJKOVÁ, Jana, MALÍŘ, Jan a kolektiv. Ústavní soud ČR: strážce ústavy nad politikou nebo v politice? Praha: Leges, 2020, 304 s.

⁷⁵ CHMEL, Jan. Vliv politického přesvědčení na hlasování soudců „druhého“ Ústavního soudu - 1. část. Časopis pro právní vědu a praxi. [online]. 2013, č. 2, s. 178-185. [cit. 2021-04-01]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5767>

⁷⁶ PAPOUŠKOVÁ, Tereza, PAPOUŠEK, Jan. Ústavní soudci v kvantitativní perspektivě. Časopis pro právní vědu a praxi. [online]. 2017, č. 1, s. 73-92. [cit. 9.3.2021]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6657>

osobě soudce a poukazují tedy na nežádoucí subjektivní hledisko. Tato nekonzistence v rozhodování soudců může dle V. Šimíčka potenciálně představovat problém nerovnosti jednotlivých navrhovatelů.⁷⁷

Dalším tématem, kterého se ve svém výzkumu T. Papoušková a J. Papoušek dotýkají, je produktivita a rychlost jednotlivých soudců.⁷⁸ Ze statistiky zveřejňované Ústavním soudem vyplývá, že se nápad podání k Ústavnímu soudu každým rokem zvyšuje. V prvním roce své existence jich soud řešil celkem 474, v roce 2012 překročil počet podání za rok poprvé hranici čtyř tisíc podání (celkem dokonce 4 912), za rok 2020 je evidováno celkem 3 606 podání.⁷⁹

Zejména v médiích je běžné konstatování o „zavalení“ soudu a o nedostatečné rychlosti rozhodování, hlasy o nepřiměřeném množství práce se ozývají ale i z řad samotných soudců.⁸⁰ Sám Ústavní soud se ve své judikatuře vyjadřuje k rychlosti řízení mimo jiné takto: „Časový horizont toho, kdy se účastníkovi řízení dostává konečného rozhodnutí ve věci, je neoddělitelnou součástí měřítek celkové spravedlnosti řízení. Čím je tento časový horizont delší, tím více se rozostřují kontury spravedlnosti jak v očích přímých účastníků řízení, tak i v obecném vnímání veřejností a veřejného mínění. Celkově se tak oslabuje kredibilita státní moci a specificky moci soudní. Nepřiměřená délka řízení se pak proto přímo odráží v důvěře občana ve stát, jeho instituce a v právo, což je základní podmínka pro fungování legitimního demokratického právního státu.“⁸¹

Zároveň je namístě diskuse o tom, zda opravdu rychlost vyřízení věci (jakožto jeden z mála měřitelných aspektů soudcovské práce) lze vždy hodnotit pouze pozitivně ve smyslu „čím rychlejší, tím lepší“, či zda někdy rychlost nemůže stát na úkor správnosti či dokonce spravedlnosti. V souvislosti s tím Lidové noviny v červnu 2020 upozornily na nadprůměrnou rychlost práce čerstvě jmenovaného soudce Pavla Šámala, který ve vyřizování ústavních stížností vykazuje vysokou efektivitu. K datu sepsání článku ovšem bylo rovněž konstatováno, že žádné z ústavních stížností, které soudce Šámal zpravodajoval, nebylo vyhověno.⁸²

⁷⁷ ŠIMÍČEK, 2018. s. 67.

⁷⁸ PAPOUŠKOVÁ, PAPOUŠEK, 2017, op. cit., s. 73-92.

⁷⁹ Ústavní soud. Statistika [online]. Brno: Ústavní soud, ©2015 [cit. 11.2.2021]. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/Statistika/2020-4Q-Statistika.pdf

⁸⁰ WIESNEROVÁ, Ema. Šimáčková: Právo je férové hledání spravedlnost. In: Zprávy z MUNI. Masarykova univerzita. [online] 23.7.2014 [cit. 7.3.2021]. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/content/cs/o-fakulte/rozhovory-s-absolventy/katerina-simackova/>

⁸¹ Nález Ústavního soudu ze dne 23. 9. 2009, sp. zn. III. ÚS 1094/09.

⁸² NAHODIL, Tomáš. Šámal rozhoduje o stížnostech nejrychleji ze všech soudců Ústavního soudu. Všechny ale doposud odmítl. In: Lidové noviny. [online] 1.6.2020 [cit. 8.3.2021]. Dostupné z:

Problematika rychlosti soudního rozhodování je složitá a jak předesílá T. Papušková a J. Papoušek, roli hraje spousta těžko posuzovatelných faktorů. Nelze tudíž snadno vynášet jakékoliv soudy. Lze ale minimálně konstatovat, že rychlost řízení a produktivita jednotlivých soudců se dostávají do hledáčku nejen odborné veřejnosti. Potřebnost určité kontroly nad tempem postupu soudních řízení potvrdil i Úřad pro ochranu osobních údajů, který svým rozhodnutím uložil Ústavnímu soudu povinnost zveřejňovat počty nerozhodnutých věcí příslušící jednotlivým soudcům zpravodajům.⁸³

1.7. Veřejný obraz Ústavního soudu

Způsob, kterým veřejnost vnímá určitou instituci, přímo koresponduje s tím, jak pohlíží na význam její práce. To pak odpovídá i tomu, jakou autoritu instituce budí. Výsledky práce ovšem nemusí být jediným aspektem, který utváří výsledný, námi vnímaný dojem. O tom, jaký obraz budí právě Ústavní soud, pojednává následující kapitola.

Z dostupných dat pravidelně poskytovaných Centrem pro výzkum veřejného mínění při Sociologickém ústavu Akademie věd ČR vyplývá, že instituce Ústavního soudu se u občanů těší poměrně velké důvěře. Od roku 2004 při výzkumu důvěry v ústavní instituce na otázku, zda Ústavnímu soudu respondenti důvěřují, odpovídá průměrně padesát až šedesát procent z nich tak, že instituci „rozhodně důvěřují“ a „spíše důvěřují“. Pod hranici 50 % klesla hodnota pouze v prosinci 2010 na historicky nejnižších 46 %. Naopak nejvyšší hodnoty byly zaznamenány v červenci 2018 a říjnu 2019, kdy bylo shodně naměřeno dokonce 64 % důvěřujících respondentů. Poslední data z července 2020 poukazují na nadprůměrných 57 %. Výsledky lze rovněž porovnat s institucemi zahrnutými do totožného výzkumu, kdy v tomtéž měření vyjádřilo důvěru Nejvyššímu kontrolnímu úřadu 55 % respondentů a Veřejnému ochránci práv celkem 53 % respondentů. (Pro srovnání lze rovněž použít hodnoty výzkumu ze září 2020, kdy byla měřena

https://www.lidovky.cz/byznys/pravo-a-justice/samal-rozhoduje-o-stiznostech-nejrychleji-ze-vsech-soudcu-ustavniho-soudu-vsechny-ale-doposud-odmitl.A200530_170504_In_byznys_pravo_ssu

⁸³ NAHODIL, Tomáš. Ústavní soud musel sdělit počty nedodělků. Přes sto nevyřízených věcí mělo šest soudců. In: Lidové noviny. [online] 11.5.2020 [cit. 8.3.2021]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/byznys/pravo-a-justice/ustavni-soud-musel-sdelit-pocty-nedodelku-pres-sto-nevyrizenych-stiznosti-melo-sest-soudcu.A200510_215709_In_domov_ele

důvěryhodnost vybraných politických institucí. Vládě vyjádřilo důvěru 43 %, prezidentovi 46 %, Poslanecké sněmovně pak pouze 35 % občanů.)⁸⁴

Vzhledem k tomu, že obraz instituce lze pouze těžko v očích veřejnosti důsledně oddělit od veřejného obrazu jejích vrcholných představitelů, je zajímavé shlédnout i data ohledně důvěryhodnosti osoby předsedy Ústavního soudu Pavla Rychetského. Z výzkumu z června 2020, v rámci kterého byla porovnávána důvěryhodnost konkrétních osobností na pozicích vrcholných ústavních představitelů, vyplývá, že Pavel Rychetský s hodnotou 46 % stanul mezi prvními třemi nejdůvěryhodnějšími státními představiteli a zároveň mezi jedinými, u nichž převážila důvěra veřejnosti nad vyjádřenou nedůvěrou (vedle ministra vnitra Jana Hamáčka se 47 % a ministra zdravotnictví Adama Vojtěcha s 46 %). Zároveň mu ale důvěru vyjádřilo o 11 % méně respondentů, než o měsíc později celé instituci Ústavního soudu.⁸⁵ (Je zřejmé, že velký vliv na data měla a stále má aktuální pandemická krize. Proměna důvěry k jednotlivým institucím během pandemie může být rovněž zajímavým tématem pro bližší zkoumání.)

Jak ale funguje tento mechanismus odrazu činnosti Ústavního soudu v jeho vnímání veřejností? A co či kdo k tomu nejvíce přispívá a veřejný obraz soudu tvoří? J. Chmel upozorňuje, že vliv jednotlivých soudců na celkový obraz není vyrovnaný a popisuje, jak funguje informování veřejnosti o rozhodovací činnosti Ústavního soudu prostřednictvím tiskových zpráv. V nich se totiž někteří soudci zpravodajově se svými rozhodnutími objevují častěji než jiní. J. Chmel k tomu uvádí, že možných vysvětlení tohoto jevu se nabízí více a kromě odlišně atraktivního a pro veřejnost přístupného stylu psaní a argumentace rovněž může hrát roli i skutečnost, že častějších publikací se dostává meritorním rozhodnutím, které z podstaty věci přispívají něčím novým. Zároveň ale poznamenává, že vliv na četnost opublikovaných rozhodnutí mají i sami soudci – vznik tiskové zprávy totiž konzultuje s jednotlivými soudci tisková mluvčí soudu, a tak aktivní přístup soudce může mít na výslednou podobu zprávy vliv.⁸⁶

Je ovšem zřejmé, že obraz samotné instituce nevytváří pouze jednotlivá rozhodnutí, prostřednictvím kterých Ústavní soud ke společnosti promlouvá. Nepopiratelný vliv na veřejné

⁸⁴ Tisková zpráva. Důvěra vybraným institucím – červenec 2020. In: Centrum pro výzkum veřejného mínění. [online] 5.10.2020 [cit. 8.3.2021]. Dostupné z:

https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a5287/f9/pi201005.pdf

⁸⁵ Důvěra vrcholným ústavním činitelům – červen 2020. In: Centrum pro výzkum veřejného mínění. [online] 20.7.2020 [cit. 8.3.2021]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/instituce-a-politici/5239-duvera-vrcholnym-ustavnim-cinitelum-cerven-2020>

⁸⁶ CHMEL, Jan. Kdo tvoří judikaturu Ústavního soudu? In: Právní prostor. [online] 24.2.2016 [cit. 21.2.2021]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/kdo-tvori-judikaturu-ustavniho-soudu>

mínění a vnímání instituce obecnou veřejností mají rovněž veřejná vystoupení samotných osobností Ústavního soudu. Jejich chování, vyjadřování, dikce, osobní názory a více či méně konkrétní detaily z jejich života (včetně profesní, případně politické minulosti) bezesporu dopomáhají veřejnosti vytvořit si o instituci, kterou soudci tvoří, konkrétnější představu.

K veřejnému vystupování se ovšem jednotlivé osobnosti Ústavního soudu staví různě. Pouze ze základní rešerše lze dojít k závěru, že zatímco jména některých z nich se objevují v médiích poměrně často a jsou v povědomí společnosti ve spojení s touto institucí zakořeněna o něco pevněji (např. předseda Pavel Rychetský či soudkyně Kateřina Šimáčková), s jinými se v médiích téměř nesetkáme a laikovi tak mohou být v podstatě zcela neznámá. Roli v tom jistě hraje i míra sdílnosti konkrétního soudce, a to nejen vůči vystupování v médiích, ale i obecně ve vztahu ke sdílení názorů a detailů z vlastního života. Jak poznamenává J. Kysela v předmluvě sborníku *Právnický Olymp: Portréty vybraných soudců Ústavního soudu ČR*, zpracovaného v rámci projektu vysokoškolského výzkumu Univerzity Karlovy, narazila snaha autorského kolektivu tohoto sborníku, jež si za cíl vytyčil vytvořit reflexi soudců „prvního“ i „druhého“ Ústavního soudu, i na překvapivou neochotu některých soudců poskytnout pro publikaci rozhovor. A to i přesto, že jde o práci akademickou.⁸⁷

Snaha pochopit a lépe poznat osobnost soudce je dobře srozumitelná – dle E. Wagnerové *„osobnost toho, kdo rozhoduje, se promítá do rozhodování, i když se snaží o co největší objektivitu.“*⁸⁸ Minimálně z četnosti životopisných publikací poslední doby, soustředících se na jednotlivé osobnosti soudu i po stránce lidské, ovšem můžeme vyvodit, že zájem o bližší pohled na to, kým soudci Ústavního soudu jsou, opravdu roste.⁸⁹ Přiblížení těchto konkrétních osob (a možná i jejich jisté pochopení či částečné ztotožnění se s nimi) jistě může ovlivnit celkové vnímání jinak relativně anonymní instituce, a to i směrem k větší důvěryhodnosti.

Nejen fenoménu důvěry a důvěryhodnosti obecně je věnována následující část práce.

⁸⁷ KYSELA, Jan, BLAŽKOVÁ, Kristina, CHMEL, Jan. *Právnický Olymp: portréty vybraných soudců Ústavního soudu ČR*. Praha: Leges, 2015. s. 9.

⁸⁸ WAGNEROVÁ, Eliška. *Osobnost soudce*. In: ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Nezávislost soudní moci* (ed.). Praha: Leges, 2020, s. 159.

⁸⁹ srov. NĚMEČEK, Tomáš. *Padni komu padni: život a případy Elišky Wagnerové*. Praha: Leges, 2014. 160 s. KYSELA, Jan, BLAŽKOVÁ, Kristina, CHMEL, Jan. *Právnický Olymp: portréty vybraných soudců Ústavního soudu ČR*. Praha: Leges, 2015. 286 s. RYCHETSKÝ, Pavel, NĚMEČEK, Tomáš. *Diskrétní zóna*. Praha: Vyšehrad. 287 s. NĚMEČEK, Tomáš. *Vojtěch Cepl: život právníka ve 20. století*. Praha: Leges, 2010. 165 s.

2. Důvěra jakožto sociologický fenomén

Vzhledem k tomu, že třetí díl práce bude věnován bližšímu zkoumání tématu důvěry v právo ve vybraných judikátech Ústavního soudu, bude tato část zaměřena na samotný fenomén důvěry obecně – na její definici, jednotlivé koncepty a vliv na společenské interakce a systémy. Po definování pojmu důvěry v té nejobecnější, sociologické rovině, zejména v kontextu moderní a postmoderní doby, bude pozornost nasměrována k jejímu ekvivalentu na úrovni právní vědy – principu důvěry v právo, který spolu s principem právní jistoty tvoří spojené nádoby. Oba rovněž představují podstatné atributy demokratického právního státu a judikatura Ústavního soudu to pravidelně zdůrazňuje. Proto bude krátce rozebrán právě pojem demokratického právního státu se snahou určit, zda lze na roveň důvěry v právo postavit i další rovnocenné atributy v uzavřeném výčtu. Nakonec bude prostor věnován i významu fenoménu důvěry v politickém systému a na úrovni státních institucí.

2.1. Jistota jako odrazový můstek důvěry

Odpověď na otázku, proč se v dnešních dnech vůbec zabývat důvěrou, potažmo důvěryhodností, a jejími důsledky ve společnosti, jejíž jsme součástí, můžeme částečně hledat v přímočarých glosách britského sociologa polského původu Z. Baumana, který důvěru považuje za stavební kámen lidských společenství. Zároveň ovšem otevřeně hovoří o tom, že v současné době zažíváme její zásadní krizi: „*Důvěra je tím, na čem stojí ekonomický, politický a společenský řád, a že se tyto řády rozpadají právě vinou jejího nedostatku, si myslí většina současných politologů – ...*“⁹⁰

Bauman přichází s konceptem tzv. tekutých časů, kterými označuje současnou postmoderní dobu. Onou tekutostí pak míní zejména nestálost a proměnlivost, kterou přinesla globalizace a vzájemné zprostředkování různých společností. Neustávající tok kapitálu, osob, informací, příležitostí, ale i různých druhů nebezpečí, dle Baumana podemlel nosné pilíře pravidel společnosti tak, jak jsme ji znali. Proudění komunikace, transakcí, mediálních obrazů a zpráv či důsledků ekonomických, politických či humanitárních krizí v nejrůznějších koutech světa, které překračující hranice států a rozbíhají se nejrůznějšími směry, svět nepřetržitě proměňují a činí to velmi vysokou rychlostí – skoro vše se pro nás odehrává v reálném čase, byť jsme příčinám těchto dějů vzdálení i tisíce kilometrů. Hlavním znakem, kterou toto zkapalnění doby nese, je dle

⁹⁰ BAUMAN, Zygmunt. Tohle není deník. Překlad Zuzana Gabajová. Praha: Academia, 2015. s. 36.

Baumana pak nejistota, ze které pramení dezorientace, strach a úzkost.⁹¹ Už ve čtyřicátých letech dvacátého století totiž americký psycholog A. Maslow pocity jistoty a bezpečí zařadil ve své známé pyramidě lidských potřeb mezi pro člověka nejpodstatnější hodnoty – již na druhý stupeň, tedy hned za uspokojení základních fyziologických potřeb, kterými jsou například hlad a žízeň.⁹² Z toho můžeme snadno vyvodit, že právě základní struktura jistých bodů, která se nám nezbytně jeví jako předvídatelná, srozumitelná a tím pádem bezpečná, je pro naše životy elementární. Jen na základě ní pak můžeme překlenout oblasti, o kterých dost informací nemáme, důvěrou.

2.2. Důvěra jako pojem

Důvěra je jakožto jev či mezilidský vztah předmětem studia zejména oboru sociologie. V rámci této vědní disciplíny se největšímu zájmu těšila v devadesátých letech dvacátého století, první odborné práce byly publikovány již o desetiletí dříve. V poslední době se ovšem zkoumání provázání důvěry s nejrůznějšími aspekty lidské činnosti čile věnují i další obory, jelikož právě důvěra hraje jednu z klíčových rolí v nejrůznějších společenských interakcích. Nový pohled na danou problematiku, do něhož zahrneme i proměnnou důvěry, tak může přinášet obohacující informace a souvislosti.⁹³

Na vymezení základního pojmu důvěry existuje celá řada pohledů. M. Sedláčková ve své monografii *Důvěra a demokracie* přináší vyčerpávající souhrn vývoje sociologických konceptů důvěry, z nichž některé překračují pomezí disciplín ekonomie či politologie. Rovněž předkládá chronologický přehled pojetí a definic důvěry jednotlivých autorů a přibližuje argumenty, kterými k diskusi přispívají.⁹⁴

Jedním z předních teoretiků, kteří se tématem důvěry dopodrobna zabývají, a který bude zvolen pro základní vymezení pojmu v této práci, je A. Giddens, jenž akcentuje zejména souvislost důvěry s modernizujícím se světem. Dle Giddense je pro fenomén důvěry primárním definičním znakem nedostatek relevantních informací, se kterým se musíme v určitém vztahu (k osobě či k

⁹¹ BAUMAN, Zygmunt. *Tekuté časy: život ve věku nejistoty*. Překlad Helena Šolcová. Praha: Academia, 2017.

⁹² MASLOW, Abraham. *A Theory Of Human Motivation*. *Psychological Review*. [online]. 1943. s. 370-396. [cit. 16.5.2021]. Dostupné z: https://pdfs.semanticscholar.org/799e/de7676bbb166a33d61ae108436c4eb08c419.pdf?_ga=2.256616520.270759058.1621163924-973243183.1621163924.

⁹³ SEDLÁČKOVÁ, Markéta. *Důvěra a demokracie. Přehled sociologických teorií důvěry od Tocquevilla po transformaci v postkomunistických zemích*. Praha: SLON, 2012. s. 18–22.

⁹⁴ SEDLÁČKOVÁ, 2012. op. cit.

instituci) vypořádat. Zároveň hned v úvodu svých úvah upozorňuje, že jakákoliv důvěra (byť ta, ke které dojdeme po racionálně úvaze), je v zásadě slepá a výsledek našeho „spolehnutí se“ tak vždy nejistý.⁹⁵ Kdybychom byli vybaveni všemi relevantními údaji, důvěřovat by v podstatě nebylo potřeba. Bauman k tomu o pár desítek let později poznamenává, že v současné době jsou nám potřebné informace sice dostupnější než kdy dřív, s čím si ovšem nedokážeme poradit, je jejich množství: „*Snaha rozeznat správné kroky od těch špatných se stala pouhou loterií. Těžko to může být jinak, když pouhý objem informací, který je považován za nezbytný k učinění nějakého opravdu racionálního kroku, (tj. kroku založeného na úplném poznání situace) předem znemožňuje jejich vstřebání*“.⁹⁶

Giddens rovněž rozlišuje pojmy důvěra a důvěřivost a dochází k následujícímu vymezení: „*Důvěra může být definována jako důvěřivost ve spolehlivost osoby nebo systému týkající se určitého souboru výsledků nebo událostí, zatímco důvěřivost vyjadřuje víru v poctivost nebo lásku druhého, či v přesnost abstraktních principů (technických znalostí)*“.⁹⁷ Vložení důvěry do někoho či něčeho se vystavujeme riziku, tj. nebezpečí, které představuje ohrožení důsledků naší činnosti. Riziko je v menší či větší míře součástí řady jednání a ze souvislostí, které nám jsou známy, pouze vyhodnocujeme jeho přijatelnost.⁹⁸ Giddens si dále klade logickou otázku, co stojí jako protiklad důvěry. Vyhodnocuje, že nejde o pouhou nedůvěru, protože důvěra znamená spolehnutí se na bezpečí a nedůvěra značí spíše pouhou skepsi či nejistotu. Jako přímý opak důvěry tedy označuje „úzkost a strach.“⁹⁹

Jak již bylo řečeno výše, Giddens ve svých polemikách vztahuje problematiku důvěry zejména k současnému modernímu světu. Modernita obecně dle něj společnost transformovala a přináší stále více každodenních situací, v nichž naše chování závisí právě na oné důvěře v okolní svět. Zaldněná města, rychlé životní tempo a anonymita osob sdílející společný prostor na ulicích, v hromadných dopravních prostředcích či velkých budovách, vyžaduje, aby naše vzájemná interakce zohlednila právě onen zmíněný zásadní nedostatek informací o lidech, kteří, ač nám jsou zcela neznámí, existují v naší bezprostřední blízkosti.¹⁰⁰

Vztahy či pocity důvěry můžeme hledat na různých úrovních mezilidských interakcí. Za primární dělení, ze kterého můžeme při snaze pochopit různé druhy a pojetí důvěry dále vycházet,

⁹⁵ GIDDENS, Anthony. Důsledky modernity. Praha: SLON, 2010. s. 37.

⁹⁶ BAUMAN, 2015. op. cit., s. 39.

⁹⁷ GIDDENS, 2010. op. cit., s. 36.

⁹⁸ tamtéž.

⁹⁹ tamtéž, s. 91.

¹⁰⁰ tamtéž, s. 76-78.

Ize považovat její tři základní stupně – důvěru v sebe sama (tj. sebedůvěra), důvěru v ostatní osoby (tzv. interpersonální důvěra) a důvěru ve společenství či systém (tzv. systémová či institucionální důvěra).¹⁰¹

První kategorii, tedy důvěru v sebe sama, necháme záměrně stranou, a zaměříme se (s ohledem na to, že je dále předmětem našeho zájmu zmíněná důvěra v právo) na důvěru směřující ven – k ostatním lidem a ke strukturám, v rámci nichž fungujeme. M. Sedláčková mapuje sociologické teorie, které zkoumají vzájemný vztah interpersonální a institucionální důvěry, a poukazuje na fakt, že ani ohledně této otázky v oboru nepanuje shoda. Zatímco jeden teoretický proud předpokládá logické provázání obou druhů důvěry a jejich vzájemné ovlivnění oběma směry, druhý tuto spojitost bagatelizuje. Pro nás ovšem není zásadní zjistit, který z náhledů odpovídá pravdě (pokud to vůbec lze), cenné jsou nám totiž v úvahách o fungování důvěry ve společnosti argumenty obou názorových táborů.

První proud, jehož myšlenky M. Sedláčková představuje, jsou tzv. kulturalisté. Ti předpokládají do jisté míry logický vliv zkušeností s důvěrou a důvěryhodností z útlého věku, kdy získáváme prvotní představu o fungování vztahů prostřednictvím nám nejbližších osob, dle kterých si utváříme svůj pozdější vztah k institucím zastupujícím systém. Kritika kulturalistů upozorňuje, že pravděpodobné je i opačné působení – tedy to, že své zkušenosti se systémem promítáme do svých bližších vztahů a očekáváme podobné „zacházení“, jakého se nám dostalo od něj. Zástupci tzv. institucionální teorie naopak předpokládají, že naše důvěra ve státní a politické struktury a instituce bude vycházet pouze a jen z naší provedené hodnocení jejich práce a vztah k nim nebude odvozen od zkušeností z naší rané socializace. Dle nich si totiž činíme závěry pouze na základě toho, jak instituce fungují, jaké zprávy o jejich práci získáváme a jak efektivní, transparentní a důvěryhodné je sledáváme.¹⁰²

¹⁰¹ SEDLÁČKOVÁ, 2012. op. cit., s. 58-60.

¹⁰² tamtéž, s. 155-159.

2.3. Důvěra a profesionalizace

Ač moderní a postmoderní doba přinesla mnoho nových výzev, každodenní život je v nespočtu ohledů mnohem bezpečnější, než tomu tak bylo dříve. Souvisí to s tím, že mnoha oblastem lidského fungování se dostalo zevrubného prostudování a postupně jejich chod převzali experti, specialisté. Letecká doprava, medicína, stavitelství, právní záležitosti či bankovní transakce jsou jen některými z oborů, které přenecháváme – s důvěrou v jejich schopnosti – odborníkům. S naší důvěrou (a svou důvěryhodností) pak pracují představitelé těchto profesí způsoby svého vystupování. *„Rozvážnost záměrů soudce, zdrženlivý profesionalismus lékaře nebo obvyklý výraz pohody posádky letadla spadají do této kategorie. Všechny strany chápou, že jde o ujišťování, a to o ujišťování dvojího druhu: o spolehlivosti určitých jednotlivců a o znalostech a dovednostech (ne nutně tajuplných), k nimž laici nemají přístup. Postoj obvyklého jednání je pravděpodobně zvláště důležitý tam, kde jsou relevantní nebezpečí viditelná, spíše než tam, kde se vytvářejí kontrafaktuální rizika.“*¹⁰³ Důvěru v rámci odvětví či oboru směrem dovnitř pak upevňují zejména různé etické kodexy, které manifestují nejen závazné zásady pro samotného člena, ale zároveň přispívají k jeho přesvědčení o důvěryhodnosti celku.¹⁰⁴

Pokud určitou činnost svěříme odborníkovi, ještě to ovšem neznamená, že si neuvědomuje možný negativní faktor náhody. Sdílíme ovšem víru ve fungování tzv. abstraktních systémů – struktur, které udržují v chodu moderní svět. V rámci vzdělávacího procesu nám totiž nejsou vštípeny všechny potřebné technické informace, ale zejména úcta a víra ve spolehlivost vědeckého pokroku.¹⁰⁵

To ale neznamená, že vysoká profesionalita oborů, které se svou odborností a vnitřní komplexností laikovi vzdalují, vzbuzuje bezvýhradně vždy subjektivní pocit důvěry. Giddens k tomu trefně poznamenává: *„Profese, jejichž požadavky na specializované vědění jsou považovány za jejich vnitřní záležitosti a které svou vlastní terminologii vytvořily zdánlivě ke zmatení laika – jako jsou právníci nebo sociologové – jsou sledovány pozorným až žárlivým okem.“*¹⁰⁶ V určitém momentu, kdy se profesionální obor začne laikovi příliš vzdalovat a odborník to v komunikaci s ním nezohlední, může celkový dojem začít budit spíše nedůvěru. To do určité míry jistě platí i pro právo.

¹⁰³ GIDDENS, 2010, op. cit., s. 80.

¹⁰⁴ tamtéž, s. 81.

¹⁰⁵ tamtéž, s. 83.

¹⁰⁶ tamtéž.

Harvánek a Stejskal pak význam komunikace vyzdvihují a zdůrazňují, že je pro oblast práva zásadní, zda působí pro jeho příjemce srozumitelně. Akcentují také vliv nové mediální, tzv. vizuální éry, která se nevyhnula ani veřejné sféře, a se kterou právní oblast ve své sebe prezentaci „nedrží krok“. „*At' už jde potom o zcela určitou právní úpravu nebo o systém práva jako celek, společenská důvěryhodnost „otázek práva“ klesá, dochází k obecnému odcizení vůči právní regulaci. Jinak řečeno, také v důsledku toho, že příběh práva s jeho specifickým historickým, filozofickým a politickým kontextem lze jen velice obtížně přetlumočit do atraktivních obrazů vhodných pro zrak fascinovaného a fragmentovaného publika, vyprchává z objektivního práva – které je součástí moderního příběhu racionálně legálního panství – jeho někdejší společenská legitimita, vytrácí se z něj živý smysl.*“¹⁰⁷ Upozorňují také na neoddiskutovatelný vliv médií, skrze které v převážné většině čerpáme informace, a které nám mohou výsledný dojem z nich zásadně zkreslit.¹⁰⁸

2.4. Právo jako garant jistoty

Již bylo výše shrnuto, že jistota a stabilní řád jsou pro lidskou společnost významnou hodnotou. Právě právní systém by měl představovat jeden z hlavních zdrojů pocitu jistoty jakožto konstrukt vytvořený ke stabilizaci a usměrnění společnosti – jakožto fenomén, který stanovuje ve společnosti řád, definuje pravidla, působí jako prevence nebezpečného a ohrožujícího chování a v momentech konfliktů pak přináší varianty jejich řešení. Normy, které právo zakotvuje, nenesou jen nezbytné informace pro fungování vzájemných vztahů, ale přináší i sdělení o tom, jak by společnost měla fungovat, jaké hodnoty ctí a ochraňuje a jaké chování považuje za vzorové.¹⁰⁹ Lichá by byla ovšem i úvaha, že dostačuje právo nekvalitní. Dle A. Gerlocha právo „*je sociálním fenoménem s konkrétním sociálním dopadem. Dysfunkčnost práva vede k absenci řádu, řádu respektovaných a respektu hodných hodnot. Vede k pocitu nejistoty, který plyne z nadměrné lability, nepředvídatelnosti a chaotičnosti vztahů. Může vést až ke krizi hodnotového systému, na němž je daný řád založen.*“¹¹⁰

¹⁰⁷ HARVÁNEK, Jaromír, STEJSKAL, Jan. Stát a právo v éře postmoderní komunikace. Časopis pro právní vědu a praxi. [online]. 2010, č. 2, s. 117. [cit. 16.5.2021]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6484>

¹⁰⁸ tamtéž.

¹⁰⁹ VEČEŘA, Miloš., URBANOVÁ, Martina. Sociologie práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 261–263.

¹¹⁰ GERLOCH, Aleš. Princip právní jistoty v soudobém právu. In: BOGUSZAK, Jiří. Právní principy. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 80.

Harvánek a Stejskal pak akcentují význam důvěry, která je v právo chována: „*Je bohužel zřejmé, že pokud by dosáhla míra nedůvěry v právo kritické meze, i ten nejlepší právní systém zůstane odkázán jen na holé donucení, respektive hrozí, že se stane pouhým instrumentáři strachu, ze sankcí a bude společností trpěn pouze s narůstající vnitřní rezervou, v důsledku bezmoci individualizovaných či z nedostatku jiných alternativ.*“¹¹¹

Jak bylo řečeno výše, samotná existence právního systému ovšem ještě nezaručuje naplnění tohoto účelu. Aby právo roli garanta jistoty plnilo řádně a reprezentovalo právě onu potřebnou spolehlivost, je nezbytné, aby samo svou kvalitou splňovalo řadu předpokladů. Ty souhrnně můžeme vystihnout jako tzv. princip právní jistoty.¹¹² Gerloch k tomu poznamenává: „*V recentním demokratickém právním státě je možno uvést pět postulátů, které má z hlediska právní jistoty, naplnit: Jsou jimi:*

- *jistota, že bude tvořeno dobré právo*
- *jistota, že nikdo nebude bez zákonných důvodů omezen ve svých právech*
- *jistota, že bude šetřeno nabytých práv*
- *jistota, že každý se domůže svých práv*
- *jistota, že bude spravedlivě postižen každý, kdo právo porušuje.*“¹¹³

Právní jistota je tedy do jisté míry zastřešující pojem zahrnující více samostatných principů, dle kterých právo musí nutně fungovat tak, aby plnilo tuto žádoucí úlohu. Z vyčtených zásad lze vyvodit, že hodnotou, na které je třeba za účelem jistoty v právním státě bezvýhradně trvat, je rovnost (vyjádřená slovem „každý“). Gerloch si dále klade otázku, co přesně spadá pod pojem „dobré právo.“ Vyvozuje (s kritickým pohledem na tehdejší stav právní úpravy na konci devadesátých let), že odpovědí na otázku může být mnoho, dobrým právem je ale především právo stabilní, komplexní a vnitřně nerozporné.¹¹⁴ Americký právní filozof L. L. Fuller na barvitě alegorii ve své knize Morálka práva formuluje dokonce osm konkrétních rysů, které ve svém souhrnu podmiňují vytvoření tzv. „dobrého práva“. Vypočítává, že zásadní je v první řadě samotná existující soustava pravidel. Tato soustava musí vejít ve známost pro ty, od nichž se její dodržování očekává. Dále musí být vyloučeno zpětné působení pravidel – vyžadovat jejich následování lze pouze do budoucna. Pravidla rovněž musí být pro příjemce jasná a pochopitelná, reálně možná a nesmí si odporovat. K jejich změnám také nesmí docházet nepřiměřeně často,

¹¹¹ HARVÁNEK, STEJSKAL, 2010, op. cit., s. 115.

¹¹² GERLOCH In: BOGUSZAK, 1999. op. cit., s. 77.

¹¹³ tamtéž.

¹¹⁴ tamtéž, s. 78.

aby nebyla znemožněna orientace v nich, a v neposlední řadě je třeba zajistit jejich vynuovení v praxi.¹¹⁵ Fuller rovněž odkazuje na názory G. Simmela, dle kterého je pro udržování právního řádu nezbytný stav „*reciprocity*“ mezi státem a jeho občanem – pokud stát rezignuje na důsledné následování systému svých pravidel, občan se zařídí obdobně.¹¹⁶

Gerloch dále připomíná, že v naplnění principu právní jistoty hraje zásadní roli kvalita samotné legislativní práce a úroveň fungování státních úřadů, samotnou justici nevyjímaje. Hladký chod systému v praxi, který je podmíněn dobrou organizací, profesionalitou, zodpovědnou a pečlivou prací, dostatečným personálním a odborným zastoupením a pokrytím technických záležitostí, je nutnou součástí něčeho možná na pohled tak abstraktního, jako je vykonávání práva a jeho schopnost dostat očekávané jistotě.¹¹⁷

Z výše uvedeného by se mohlo zdát, že právní jistotu lze v rámci tvorby a aplikace práva, případně hodnocení jeho kvality,¹¹⁸ považovat za hodnotu nejvyšší. P. Holländer ovšem připomíná tezi G. Radbrucha, dle něž právní jistota tvoří jen jeden ze tří vrcholů smyslu (dobrého) práva – zbylé dva jsou *obecné blaho* a *spravedlnost*.¹¹⁹ Právě onu spravedlnost pak vyzdvihuje nad právní jistotu v případech, kdy dosahuje rozpor právní jistoty s ní „*nesnesitelné míry*.“¹²⁰

¹¹⁵ FULLER, Lon Luvois. Morálka práva. Přeložil Jiří Příbáň. Praha: OIKOYMENTH, 1998. s. 37-42.

¹¹⁶ tamtéž. s. 42.

¹¹⁷ GERLOCH In: BOGUSZAK, 1999. op. cit., s. 77.

¹¹⁸ K otázce hodnot a práva též MORÁVEK, Jakub. Model práva – Vztah práva a morálky. Bulletin advokacie. [online] 22.3.2013. [cit. 12.6.2021] Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/model-prava-vztah-prava-a-moralky-vitezna-prace-kategorie-talent-roku-souteze-pravnik-roku-2012>

¹¹⁹ HOLLÄNDER, Pavel. Filosofie práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. s. 81.

¹²⁰ RADBRUCH, Gustav. Gesetzliches Unrecht und ubergesetzliches Recht. 1946. Opětovně publikováno In: RADBRUCH, G. Rechtsphilosophie. Studienausgabe. Hrsg. DREIER, R. PAULSON, S.L. 2. Aufl., Heildelberg: 2003, s. 216. In: HOLLÄNDER, Pavel. Filosofie práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. s. 19.

2.5. Důvěra v právo jako jeden z principů (demokratického) právního státu

Ústavní soud, jak blíže rozebereme dále, ochranu důvěry občana v právo a s ní související potřebu právní jistoty pravidelně v rámci své argumentace řadí mezi základní atributy právního státu.: „*Ústavní soud opakovaně v nejobecnější rovině poukázal na jeden z významných aspektů právního státu, tj. na to, že ke znakům právního státu neoddělitelně patří hodnota právní jistoty a z ní vyplývající princip ochrany důvěry občanů v právo, které jsou v nejobecnější podobě obsaženy v čl. 1 odst. 1 Ústavy.*“¹²¹ Jinde pak konstatuje: „*Právní úprava a její interpretace musí (...) vyjadřovat respekt k obecným zásadám právním (principům), jako je důvěra v právo, právní jistota a předvídatelnost právních aktů, které strukturují právní řád demokratického právního státu, resp. jsou z něj odvoditelné.*“¹²²

V souvislosti s tím vyvstávají dvě otázky. Zaprvé, pokud zmíněné postuláty patří mezi základní atributy demokratického právního státu, je těchto znaků uzavřený výčet? A jaké další k nim můžeme řadit? Zadruhé, pozornému čtenáři neunikne, že zatímco v prvním citovaném judikátu je náš stát charakterizován jako „právní stát“, druhá citace obsahuje výraz „demokratický právní stát.“ Je toto rozlišení podstatné, či jde o nedůležitý detail?

M. Tomoszek upozorňuje, že rozdíl mezi těmito přívlastky, kterými je charakterizována Česká republika, je opravdu záměrný a má svůj význam. Výběrem sousloví „demokratický právní stát“, kdy mezi slovy není umístěna čárka, má být zřejmě naznačen posun od dob komunismu, za nichž byl tehdejší stát rovněž označován za stát právní.¹²³ M. Tomoszek ohledně tohoto bodu odkazuje na text H. Baňoucha, který připomíná, že tehdejší proklamovaná zákonnost měla ovšem rozměr toliko formální.¹²⁴ „*Jedná se tedy vlastně o volbu vědomě učiněnou ústavodárcem, že se Česká republika nevydá cestou úzkého, formálního chápání pojmu právní stát, nýbrž že se vydá cestou širokého pojetí...*“¹²⁵. Dle M. Tomoszka nejde tedy ve výrazu „demokratický právní stát“ jen o prosté spojení dvou základních adjektiv „demokratický“ a „právní“, ale znamená rozšíření obou konceptů, vznik jakési přidané hodnoty.¹²⁶

¹²¹ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 385/07.

¹²² Nález Ústavního soudu ze dne 6. 2. 2009, sp. zn. II. ÚS 3201/08.

¹²³ TOMOSZEK, Maxim. Podstatné náležitosti demokratického právního státu. Praha: Leges, 2015. s 12.

¹²⁴ BAŇOUC, Hynek. Metody, motivy a cíle studia komunistického práva. In: BOBEK, M., MOLEK, P., ŠIMÍČEK V., Komunistické právo v Československu. [online] Brno: MU, 2009. [cit. 19.5.2012]. Dostupné z: http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/10_259-294_komunistickepravo-cz_Banouch_Metody-motivy-cile.pdf

¹²⁵ TOMOSZEK, 2015. op. cit., s 12.

¹²⁶ tamtéž, s. 13.

„Právní stát“ jakožto teoretický pojem může ovšem nést více obdobných významů, které odlišují větší či menší nuance s ohledem na koncept daného autora a případné historické a geografické poměry. (K. Šimáčková¹²⁷ rovněž konstatuje, že pojem „právní stát“ prošel minimálně poslední dvě desetiletí vývojem a jeho chápání zejména na evropské úrovni pak ovlivňuje mísení kontinentálních a anglosaských úhlů pohledu.) V kontextu naší Ústavy je tímto přízviskem ovšem míněn závazek státu a jeho orgánů řídit se právním řádem, jež je tvořen v rámci demokratických procesů. To, jakým způsobem tato vázanost konkrétně funguje, blíže rozvádí následující články Ústavy.¹²⁸ J. Wintr za těžiště koncepce právního státu považuje především dvě zásady uvedené v rámci druhého článku, a to povinnost státu a státní moci podřídit se zákonu a možnost občana využívat svá práva (jen) v rámci, který zákon nabízí.¹²⁹ Ústavní soud pak první jmenovanou ideu rozvádí ve své judikatuře: „Z podstaty právního státu vyplývá, že stát jedná vůči osobám podléhajícím jeho moci v souladu s povinnostmi, které sám sobě stanovil.“¹³⁰

Pokud se vrátíme zpět k první položené otázce, tedy zda existuje uzavřený okruh principů náležitých pod pojem (demokratický) právní stát, M. Tomoszek ze své komparační analýzy vyvozuje, že nikoli. Konstatuje, že žádný stát v tomto nestojí vzorem ostatním, žádný nelze univerzálně předložit jako příklad, který v plné míře garantuje všechny kýžené principy a „opsáním“ jeho úpravy tomuto ideálu dostojíme také. Sám ovšem předkládá analýzu judikatury Ústavního soudu ČR, v rámci níž se snaží zpřehlednit soustavu principů, které Ústavní soud považuje za obsah pojmu „demokratický právní stát.“¹³¹

Pro tento účel formuje čtyři kategorie, do kterých samotné hodnoty řadí. Jedná se o tzv. formální prvky (obsahující v základní úrovni právní jistotu, vázanost státní moci právem a výhradu zákona), materiální prvky (sestavující se z úcty státní moci k základním právům a svobodám jednotlivce, respektu k osobní autonomii a osobní svobodě, a principu proporcionality), organizační a procesní prvky (např. dělba moci a vymahatelnost práva) a hodnotové prvky (zahrnující např. lidskou důstojnost či svobodu).¹³² Tato velmi větvená struktura ovšem není

¹²⁷ ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. Právní stát, nebo vláda práva? In: GERLOCH, Aleš, KYSELA, Jan et al. 20 let Ústavy České republiky. Ohlédnutí zpět a pohled vpřed. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 169.

¹²⁸ MIKULE, Vladimír, SUCHÁNEK, Radovan. Čl. 1 [Základní principy]. In: SLÁDEČEK, Vladimír, MIKULE, Vladimír, SUCHÁNEK, Radovan, SYLLOVÁ, Jindřiška. Ústava České republiky. Komentář. [online]. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2016, s. 9. [cit. 5.3.2021]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

¹²⁹ WINTR, 2018. op. cit., s. 20.

¹³⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2007, sp. zn. IV. ÚS 493/06.

¹³¹ TOMOSZEK, 2015. op. cit., s. 74-78.

¹³² tamtéž.

autorem prezentována jako finální a rigidní varianta, spíše jako názorný obrázek toho, jak širokým pojmem základní charakteristika státu je a kolik navzájem odvozených principů můžeme z jednotlivých kategorií vyvodit.

2.6. Důvěra a demokracie

Jak vyplývá z výše popsaného, fenomén důvěry se rovněž zrcadlí na úrovni celého společenského systému, tj. i systému politického. M. Sedláčková ve své práci vyzdvihuje vztah důvěry a demokracie a uvádí, že pro oba koncepty je stěžejní stejné primární východisko, totiž „*nezneužití svobody*“.¹³³

Vztahu moci, vládnutí či správě věcí veřejných na jedné straně, a důvěře na straně druhé, se věnují již díla klasiků politické filozofie. Do dnešních dní přetrvaly dva výrazně protichůdné pohledy na vzájemný poměr těchto konceptů, a i když se samy teoreticky dále rozvětvily a odborná argumentace se posunula, lze tyto dva přístupy brát jako základní rozcestník v pohledu na důvěru jakožto faktor hodnotící (či podmiňující) formu vlády. Pokud se spokojíme s trochu schématictějším pohledem, lze téměř všechny teoretiky, kteří vztah důvěry a demokracie zkoumají, přiřadit do té či oné skupiny. První z nich vychází z teze společenské smlouvy Johna Locka, kdy ti, kteří vládou, tak činí ve prospěch společnosti a důvěra je základním stavebním kamenem tohoto uspořádání. Dnes tento postoj označujeme za kulturalistický a jeho hlavními představiteli jsou např. G. A. Almond či S. Verba. Na důvěru je optikou tohoto přístupu pohlíženo jako na otázku cnosti, morálky či snad etiky, bez ohledu na vlastní prospěch. Kulturalistický přístup studuje vliv důvěry na fungování demokratického zřízení a pokouší se zodpovědět stěžejní otázku, tedy zda je důvěra příčinou či důsledkem demokracie. Oba názory mají své stoupence, ovšem jako nepravděpodobnější se jeví argumentace P. Sztomky, dle kterého jde o vztah tzv. cyklický. Jedno podmiňuje druhé – bez demokracie není důvěry, důvěra ovšem v nedemokratickém uspořádání upadá.¹³⁴

Opačný, dnes o něco méně následovaný úhel pohledu, vychází z přístupu Thomase Hobbse, který stojí na primární nedůvěře mezi lidmi a svěřením vlády pouze jedné osobnosti. V současnosti tento argumentační proud vykrytalizoval v tzv. racionalistický přístup a vyznačuje se značně chladnějším a skeptičtější pohledem na otázku důvěry – považuje ji za postoj, který vyhovuje zejména nám samotným a přináší nám výhody. Důvěra je dle tohoto přístupu volbou, kterou

¹³³ SEDLÁČKOVÁ, 2012. op. cit., s. 96.

¹³⁴ tamtéž, s. 199.

činíme po racionální úvaze. Za představitele této teze můžeme označit zejména J. Braithwaita či R. Hardina.¹³⁵

Zajímavým modelem pro teoretiky studující vztah důvěry a demokracie jsou ty státy, které za sebou mají zkušenost komunistické vlády. Ty totiž v budování demokratických struktur postupují odlišně než ty, které tato ideologie nezasáhla. Typickým rysem společnosti, která prošla obdobím totality, je totiž nedůvěra zasetá mezi lidmi vůči sobě navzájem. M. Sedláčková odkazuje na pojem R. Rose a Ch. Shina „*demokracie pozpátku*“, kterým se rozumí taková demokracie, jež byla instalována zavedením svobodných voleb jako prvotním aktem na cestě k demokracii, ač samotný stát ještě nevykazoval ostatní znaky s moderní demokracií spojené.¹³⁶ Sedláčková k tomu dodává: „*V zemích, kde nefungují instituce občanské společnosti a kde je navíc nejasná dělba moci mezi složkami státního aparátu, mají lidé stále pocit, že na dění ve své zemi nemají velký vliv, že vládnutí se odehrává ,tam někde nahoře.*“¹³⁷ Sama pak přichází s teorií tzv. postkomunistické frustrace, dle které země s komunistickou zkušeností trpí nedůvěřivostí i kvůli následnému období transformace, v rámci něhož se zvětšily rozdíly ekonomické úrovně jednotlivých občanů a společnost prošla za krátké období velkými změnami.¹³⁸

Pro jakýkoliv typ politického uspořádání je zásadním pojmem legitimita, kterou Sedláčková obecně definuje jako „*uznání práva na výkon moci, které vychází z přesvědčení občanů o spravedlivosti a náležitosti určitého, nejčastěji politického, uspořádání.*“, v kontextu demokracie pak jako „*typ systémové důvěry*“, kterou se pro dané demokratické zřízení vyslovuje.¹³⁹ Protože závěrem poznamenává, že „*demokracie neznamená jen svobodu důvěřovat, ale i svobodu nedůvěřovat.*“,¹⁴⁰ lze zjednodušeně popsat legitimitu také jako lakmusový papírek vztahu společnosti k aktuální podobě formy vlády a míru nedůvěry, kterou demokracie ještě unese.

Důvěra ve společnosti prostupuje všemi jejími patry a pravděpodobně se tak děje různými směry. I když jde o hodnotu proměnlivou, obtížně sledovatelnou a její zasazení do jasných příčin a důsledků je problematické, je zřejmé, že je třeba dbát o její ochranu. Význam důvěry v právo je zásadní zejména proto, že právní systém reprezentuje státem daný a schválený rámec pravidel,

¹³⁵ SEDLÁČKOVÁ, 2012, op. cit., s. 122-123.

¹³⁶ ROSE, Richard, SHIN, Doh Chull. Democratization Backwards: The Problem of Third-Wave Democracies. *British Journal of Political Science*. [online] Vol. 31, No. 2. 2001, s. 331-354. [cit. 24.5.2021] Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/3593267?seq=1#metadata_info_tab_contents

¹³⁷ SEDLÁČKOVÁ, 2012. op. cit., s. 125.

¹³⁸ tamtéž, s. 173-175.

¹³⁹ tamtéž, s. 125.

¹⁴⁰ tamtéž, s. 124.

který občan vnímá denně a rovněž si skrze něj tvoří svůj vztah k politickému uspořádání. Důvěra občana v systém tedy zrcadlí jeho legitimitu.

3. Důvěra v právo v judikatuře Ústavního soudu

V následující části práce budou blíže rozebrány vybrané judikáty Ústavního soudu České republiky, které se zabývají avizovaným principem důvěry občana v právo a její ochranou. K výběru relevantních judikátů byly použity elektronické informační systémy *NALUS*¹⁴¹ a *beck-online*¹⁴², a to zejména proto, že každý z nich, patrně díky odlišnému algoritmu vyhledávání judikátů, prezentuje relevantní výsledky v jiném pořadí. Jejich kombinace tak poskytla možnost kontroly výběru.

Výběr sám byl pak ve většině zúžen na ty judikáty, v nichž se výraz „*důvěra v právo*“ (případně „*právní jistota*“ či „*důvěryhodnost soudního rozhodování*“) vyskytuje v tzv. právní větě s premisou, že právě právní věta stanoví pro judikát zásadní argumentační rámec a hlavní myšlenkový motiv. Učiněno tak bylo ovšem s vědomím toho, že právní větu nelze považovat za pasáž bezvýhradně klíčovou, v níž je řečeno vše zásadní, a její zvolení pro uvození judikátu může být často i zavádějící až nešťastné. Proto i na tento faktor bylo pohlíženo kriticky.¹⁴³

Pro výběr judikátů nebylo relevantní hledisko časové, a to vzhledem k tomu, že princip ochrany důvěry v právo je principem univerzálním, charakterizujícím náš stát a právní systém od prvních dní účinnosti Ústavy až po současnost. Z tohoto důvodu není pozornost upřena výhradně na nálezy např. z posledních let. Zohledněna byla ovšem ve výběru vždy role zmíněného principu pro dané rozhodnutí, stejně tak jako přehledný skutkový stav judikátu, za účelem co největší názornosti a srozumitelnosti pro potenciálního čtenáře. Zároveň byla volba provedena i s ohledem na pestrost právních otázek, s nimiž byl princip důvěry v právo v daných konkrétních případech propojen.

Se všemi zmíněnými faktory ovšem souvisí i riziko subjektivního pohledu, který rovněž hraje nevyhnutelnou roli ve volbě konkrétních předložených judikátů. Provedený výběr má ale jistě řadu dalších limitů. Prvním z nich je samotná škála rozebraných rozhodnutí, která zajisté neposkytuje komplexní obrázek o tom, jak s argumentem důvěry v právo Ústavní soud nakládá.

¹⁴¹ Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx>

¹⁴² Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

¹⁴³ L. Králík k problematice právních vět uvádí, že by k nim mělo být přistupováno obezřetně zejména z toho důvodu, že jde o texty vytvořené speciálně v rámci editace a zpravidla se tak nejedná o původní formulace soudců, kteří tvořili rozhodnutí. V krajním případě může dojít i ke zkrácení významu způsobeného nežádoucím zjednodušením. Obecně je rizikem editování publikovaných rozhodnutí vytržení z kontextu či necitlivé zkrácení textu, ač Králík nepopírá jeho pozitivní význam pro příjemce práva. KRÁLÍK, Lukáš. Tvorba a publikace judikatury. In: Právní prostor. [online] 15.8.2019. s. 327. [cit. 15.3.2021]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/tvorba-a-publikace-judikatury>

To ale přirozeně není umožněno ani rozsahem práce. Záměrem rovněž není poskytnout pohled statistický a provádět kvantitativní analýzu judikatury.

Hlavním cílem následující části práce je tedy zejména přiblížit konkrétní okolnosti jednotlivých rozhodnutí, pro která je princip důvěry občana v právo stěžejním faktorem, a pohled Ústavního soudu na typické právní otázky, které mohou být ve spojení s ochranou důvěry v právo Ústavním soudem řešeny opakovaně. Právě nastíněním rozdílných právních názorů a střetávající se argumentace stěžovatelů, obecných soudů, správních orgánů a v neposlední řadě Ústavního soudu, lze názorně prezentovat, že ač lze na abstraktní princip důvěry v právo hledět jako na požadavek prostý a na cestu k jeho naplnění jako na snadnou a jednoznačnou, praxe může být značně komplikovaná.

3.1. Otázka předvídatelnosti soudních rozhodnutí a případné změny judikatury Nález Ústavního soudu ze dne 24. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 2588/16

V prvním z rozebíraných judikátů se Ústavní soud zabýval otázkou nutnosti vypořádání se s již existující judikaturou soudu jakožto podmínkou pro vydání rozhodnutí založeného na jiném právním názoru, byť nutně nemusí jít o tzv. judikaturu ustálenou. Konstatoval, že pouze jeden existující rozsudek, který skutkově a procesně odpovídá řešenému případu, ale jeho právní posouzení je bez zřejmého důvodu rozdílné, zakládá povinnost soudu přednést přesvědčivé odůvodnění svého odlišného postupu.

Skutkové okolnosti

Město Neratov se v roli stěžovatele prostřednictvím ústavní stížnosti bránilo proti rozsudku Krajského soudu v Praze, který dospěl k názoru, že město Neratov musí jako pronajímatel bytu doložit, že žalovaná nájemkyně užívala stěžovatelem tvrzenou dobu byt neoprávněně. Město uzavřelo s žalovanou nájemní smlouvu, která byla řadu let za účelem užívání bytu opakovaně prodlužována. Po jejím definitivním uplynutí ovšem žalovaná byt neopustila a jeho řádným nepředáním pronajímateli pokračovala v jeho (dále neoprávněném) užívání, a to po dobu celkem pěti měsíců. Stěžovatel namítal, že má ze vzniklé situace nárok na vyplacení bezdůvodného obohacení.¹⁴⁴

Okresní soud jako soud prvního stupně ovšem dospěl k závěru, že je stěžovatel povinen doložit, že v daném období žalovaná reálně byt užívala a nesouhlasil s právním názorem stěžovatele, že nárok na zaplacení částky odpovídající bezdůvodnému obohacení plyne pouze z držení bytu žalovanou.¹⁴⁵ Stěžovatel proti rozsudku podal odvolání ke Krajskému soudu v Praze a v rámci řízení poukázal na existenci jiného rozsudku dotyčného soudu, který se vyslovil ve skutkově identickém případě v tom smyslu, že lze žalované straně uložit povinnost na zaplacení bezdůvodného obohacení, a to bez nutnosti přenést důkazní břemeno na žalobce. Krajský soud ovšem trval na tom, že okresní soud postupoval správně a potvrdil jeho rozsudek. K námitce rozporné judikatury se nijak nevyjádřil.¹⁴⁶ Stěžovatel tedy přistoupil k obraně svých práv podáním ústavní stížnosti s tím, že v jednání soudních orgánů spatřuje svévoli a zdůraznil, že činnost orgánů veřejné moci by měla ctít princip legitimního očekávání: *„Stabilitu práva, právní jistotu jednotlivce a v konečném důsledku též míru důvěry občanů v právo ovlivňuje způsob, jakým soudy*

¹⁴⁴ Bod 1 nálezu Ústavního soudu ze dne 24. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 2588/16.

¹⁴⁵ tamtéž, Bod 2.

¹⁴⁶ tamtéž, Bod 3.

*přístupují k výkladu právních norem. Mezi základní principy fungování právního státu pak patří skutečnost, že obdobný skutkový stav by měl být různými soudy vždy posouzen v zásadě stejně.*¹⁴⁷

Argumentace Ústavního soudu

Ústavní soud dal námitkám stěžovatele formulovaným v ústavní stížnosti zapravdu a zrušil rozsudek Krajského soudu v Praze s požadavkem na opětovného posouzení celé věci. Konstatovat, že skutečnost, že v judikatuře tohoto konkrétního soudu existuje rozhodnutí ohledně věci skutkově téměř totožné,¹⁴⁸ znamená pro krajský soud povinnost vzít v potaz toto jiné rozhodnutí a buď své stanovisko ohledně daného případu změnit v souladu s dřívější argumentací, nebo poskytnout svědomité odůvodnění, proč je třeba se v tomto případě od dříve předložených argumentů odchýlit.¹⁴⁹ Konstatoval, že soud má takto činit z vlastní iniciativy a nečekat, až tuto skutečnost namítne jeden z účastníků. Rovněž zdůraznil, že již existující vyslovené rozhodnutí nezakládá potřebu jeho nutného a mechanického opakování.¹⁵⁰ Nelze jej ovšem bez dalšího přejít a nevěnovat mu žádnou pozornost. Takový postup dle něj představuje zásah do důvěry občanů v právo a odporuje znakům materiálního právního státu.¹⁵¹

¹⁴⁷ Bod 4 nálezu Ústavního soudu ze dne 24. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 2588/16.

¹⁴⁸ Ústavní soud rovněž konstatoval, že částka, která je předmětem sporu, je tzv. bagatelní, ale i přesto je stížnost přezkoumatelná, jelikož dle vymezení nálezu sp. zn. III. ÚS 3725/13 ze dne 10.4.2014 spadá pod kategorii bagatelních věcí, v rámci nichž se judikatura rozchází. Je tedy žádoucí i tyto věci s příslušným ústavněprávním kontextu podrobit přezkumu, jelikož by jinak docházelo k zásadním zásahům do právní jistoty. Bod 20.

¹⁴⁹ Body 21 a 22 nálezu Ústavního soudu ze dne 24. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 2588/16.

¹⁵⁰ tamtéž, Bod 19.

¹⁵¹ tamtéž, Bod 10.

3.2. Otázka řádné publikace právní normy jako záruky právní jistoty Nález Ústavního soudu ze dne 28. 5. 2003, sp. zn. I. ÚS 472/01

Skutkové okolnosti

Tento nález Ústavního soudu svým věcným vymezením spadá do odvětví práva daňového – stěžovatel ústavní stížností napadl rozhodnutí Městského soudu v Praze, který potvrdil postup správce daně, Finančního ředitelství pro hlavní město Prahu, ohledně vyměření daně z objemu mezd a daně důchodové.

Dle názoru výše zmíněných orgánů stěžovatel pochybil, když nepostupoval jako plátce daně na základě *sdělení*¹⁵² Federálního ministerstva financí, které bylo publikováno ve Finančním zpravodaji a zmíněno v rámci textu *opatření*¹⁵³ ministerstva (rovněž publikované ve Finančním zpravodaji a nadto oznámené ve Sbírce zákonů), která představují pro plátce daně závazné postupy pro vedení účetnictví z titulu ust. § 4 odst. 2 zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví. Stěžovatel považoval ovšem takovýto postup ministerstva za nepřijatelné nepřímé novelizování platné právní úpravy, kterou se sám řídil, jelikož v povinnostech jemu stanovených státem shledal rozpor a zvolil pro jejich plnění tu úpravu, která dle jeho názoru byla obsažená v řádně publikovaném a platném právním předpisu (tj. vyhlášce ministerstva)¹⁵⁴, a nikoli ve výše zmíněném *sdělení* a *opatření*, která za takový platný právní předpis nepovažoval. Stěžovatel nesouhlasil s právním závěrem Městského soudu v Praze a namítal, že postupem předmětných orgánů došlo k porušení jeho práv garantovaných Listinou základních práv a svobod konkrétně zakotvených čl. 4 odst. 1 Listiny, když mu povinnosti byly uloženy nad rámec zákona, a čl. 36 odst. 1 Listiny, kdy soud nezjednal nápravu po zásahu do jeho práv orgánem veřejné moci.¹⁵⁵

¹⁵² *Sdělení k postupu při oceňování, účtování a odpisování věcí, které získají právnické nebo fyzické osoby při jejich převodu z vlastnictví státu, č. j. V/2-16248/1991.*

¹⁵³ *Opatření, kterým se stanoví použití metodiky účetnictví pro účetní období r. 1992 č. j. V/2-7073/92.*

¹⁵⁴ *vyhláška Federálního ministerstva financí č. 586/1990 Sb., o odepisování základních prostředků.*

¹⁵⁵ II. Odůvodnění nálezu Ústavního soudu ze dne 28. 5. 2003, sp. zn. I. ÚS 472/01.

Argumentace Ústavního soudu

Ústavní soud dovedl, že je ústavní stížnost důvodná a rozsudek Městského soudu v Praze zrušil. Dospěl k rozhodnutí, že výše zmíněná *sdělení* ani *opatření* Federálního ministerstva financí nedostála z hlediska možnosti adresáta řádně se s nimi seznámit obligatorních náležitostí platného normativního právního aktu – Ústavní soud shledal, že nebyla dostatečně adresná, konkrétní a určitá.¹⁵⁶ Způsob, kterým ministerstvo zveřejnilo příslušné normy, dle něj neodpovídá požadavkům na zákonem předepsanou publikaci právní normy, a označil je za „*povšechný odkaz na opatření, (...) jež doposud publikována nebyla a v publikovaném oznámení (registraci) nejsou jednotlivě uvedena ani pojmenována.*“¹⁵⁷ „*Jestliže zákon specifikuje věcně okruh řady opatření, která může ministerstvo financí jako povinné postupy při vedení účetnictví stanovit a jestliže zákon výslovně stanoví, že tato opatření ve specifikovaném věcném okruhu vyhlašuje ministerstvo financí oznámením o jejich vydání ve Sbírce zákonů, pak nelze tuto povinnost omezit na pouhé shrnutí do oznámení jediného opatření, které se uveřejňuje ve Finančním zpravodaji.*“ Tímto postupem byla dle Ústavního soudu narušena právní jistota adresáta právních norem a tím pádem i jeho důvěra v právo, jelikož adresátovi právních norem nebylo umožněno dostačujícím způsobem, aby se jasně, srozumitelně a bez pochybností seznámil s povinnostmi, jejichž dodržování je po něm požadováno. Ústavní soud rovněž shledal porušení změněných čl. 4 odst. 1 a 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.¹⁵⁸

K obdobným závěrům dospěl Ústavní soud rovněž v nálezu ze dne 18. 8. 1997, sp. zn. **VI. ÚS 167/97**, který se zabývá shodnou problematikou i z věcného hlediska a rovněž jím zde bylo dovozeno, že stěžovateli nebylo umožněno seznámit se s právní normou řádně a v souladu se znaky právního státu.

¹⁵⁶ Bod II – Odůvodnění nálezu Ústavního soudu ze dne 28. 5. 2003, sp. zn. I. ÚS 472/01.

¹⁵⁷ tamtéž.

¹⁵⁸ tamtéž.

3.3. Otázka odpovědnosti státu za škodu způsobenou nesprávným úředním postupem Nález Ústavního soudu ze dne 13. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 529/09

Narušení důvěry v právo Ústavní soud shledal i v tomto nálezu, a to v rámci institutu presumpce správnosti aktu vydaného státem a s tím související případnou odpovědností státu za způsobenou škodu.

Skutkové okolnosti

Předmětem sporu byla v tomto případě otázka, zda skutečnost, že notář nerozeznal falsifikát plné moci, lze podřadit pod tzv. nesprávný úřední postup, ze kterého na základě zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem plyne objektivní odpovědnost státu za škodu, která vznikla účastníku předmětného řízení.¹⁵⁹

Stěžovatel se prostřednictvím ústavní stížnosti bránil proti rozhodnutí obecných soudů, které zamítly jeho žalobu proti Ministerstvu spravedlnosti, kterou se domáhal zaplacení škody ve výši 1 780 000 Kč, jež mu vznikla podvodným jednáním – zfalšováním plné moci, na jejímž základě došlo k neoprávněnému převodu nemovitostí bez vědomí jejich skutečných vlastníků.¹⁶⁰ Tento falsifikát notář, který úkony prováděl, nerozpoznal, a na jeho základě vydal z úschovy peněžitou částku neoprávněné osobě, která byla později příslušným soudem shledána pachatelem trestného činu podvodu.¹⁶¹

Obecné soudy dospěly k závěru, že ze strany notáře nešlo o tzv. nesprávný úřední postup, jelikož předmětnou plnou moc bylo možno jako falsifikát shledat až na základě vypracovaného znaleckého posudku a dotyčný notář nebyl schopen „z pohledu běžné obezřetnosti a profesní zkušenosti“ k takovému závěru sám dojít, a tedy výše popsanému průběhu událostí zabránit.¹⁶² Dále konstatovaly, že v rámci trestního řízení byla náhrada škody stěžovateli přiznána.¹⁶³ Stěžovatel ovšem oponoval názorem, že vzhledem k tomu, že odpovědnost za škodu na základě výše zmíněného zákona má povahu tzv. objektivní, není nutné případné zavinění notáře vůbec brát v potaz.¹⁶⁴

¹⁵⁹ Bod 2 nálezu Ústavního soudu ze dne 13. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 529/09.

¹⁶⁰ tamtéž.

¹⁶¹ tamtéž, Bod 8.

¹⁶² tamtéž, Bod 3.

¹⁶³ tamtéž, Bod 10.

¹⁶⁴ tamtéž, Bod 2.

Argumentace Ústavního soudu

Ústavní soud se předně v rámci posuzování případu vymezil proti užívání striktního jazykového výkladu na úkor smyslu normy¹⁶⁵ a dále vyvodil, že v daném případě jde ze strany státu o odpovědnost nejen objektivní, ale i tzv. absolutní, tedy tu, které se nelze zprostit. ¹⁶⁶ Zdůraznil, že dle ust. § 6 notářského řádu je notářem vyhotovený notářský zápis tzv. veřejnou listinou, jejíž klíčovou vlastností je právě presumpce správnosti přispívající k vyšší právní jistotě. ¹⁶⁷ Z toho vyplývá, že provedení právního úkonu na základě notářem akceptovaného falsifikátu spadá pod pojem nesprávného úředního postupu a stěžovatel tak má ze strany státu nárok na náhradu škody. ¹⁶⁸

Klíčový je pro tento závěr Ústavního soudu princip ochrany důvěry občana v právo, stát a jeho instituce, stejně tak jako v samotný výkon veřejné moci. Blíže k tomu stanoví, že „*tam, kde jednotlivec jedná s důvěrou ve věcnou správnost aktů státu či jeho postupů a rovněž s důvěrou v jejich soulad s právem, musí být současně garantováno právo na náhradu škody, pokud se ukáže, že presumpce správnosti či zákonnosti byla klamná. Jinak řečeno, taková důvěra je možná pouze tehdy, pokud stát či subjekty, na něž stát přenesl výkon některých svých pravomocí, odpovídají za škodu vzniklou jednotlivci jejich činností v případě, že tyto činnosti se posléze ukáží jako nezákonné či jinak vadné. Udržování důvěry občanů v právo je jedním z podstatných pilířů odpovědnosti státu za škodu a, vice versa, nemůže být dána důvěra tam, kde nezákonnost či nesprávnost aktů veřejné moci není sankcionována v podobě odpovědnosti za škodu.*“ ¹⁶⁹

Zajímavé je odlišné stanovisko soudkyně I. Janů, která nesouhlasí s většinovým názorem, že akceptování (byť velmi zdařilého) padělku notářem, které pak vyústí ve způsobení škody účastníkovi, lze podřadit pod institut nesprávného úředního postupu. Uvádí k tomu, že svou roli měla sehrát bdělost a obezřetnost právě ze strany stěžovatele, na kterou v zájmu ochrany svých práv nelze rezignovat ani v případě objektivní absolutní odpovědnosti státu. Rovněž poznamenává, že rozhodnutí má potenciál představovat krajně rizikový precedent, který může hypoteticky představovat pro státní rozpočet nemalé zatížení. ¹⁷⁰

¹⁶⁵ Bod 25 nálezu Ústavního soudu ze dne 13. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 529/09.

¹⁶⁶ tamtéž, Bod 28.

¹⁶⁷ tamtéž, Bod 29.

¹⁶⁸ tamtéž, Bod 31.

¹⁶⁹ tamtéž, Bod 22.

¹⁷⁰ Bod I. odlišného stanoviska I. Janů k témuž nálezu.

3.4. Otázka legitimního očekávání založeného ustálenou praxí správních orgánů Nález Ústavního soudu ze dne 14. 2. 2008, sp. zn. III. ÚS 705/06

Následující náleží se zabýval otázkou legitimního očekávání adresáta práva, který své chování odvozoval z ustálené správní praxe – její pro adresáta nenadálá změna jeho důvěru narušila.

Skutkový stav

Stěžovatelkou podávající ústavní stížnost byla v tomto případě společnost, která zaměstnávala francouzské státní příslušníky. Tito zaměstnanci ovšem byli k trvalému pobytu přihlášení ve Francii a společnost za ně v České republice neodváděla platby pojistného na sociálního zabezpečení. Postupovala totiž dle dosavadní praxe správních orgánů, jež nepovažovala tyto cizí státní příslušníky účastné na sociálním zabezpečení dle české právní úpravy. Zároveň dle tvrzení stěžovatelky byly platby náležitě odvedeny za zaměstnance ve Francii. Předmětné společnosti bylo ovšem za uplynulý rok 2003 příslušnými správními úřady vyměřeno nezaplacené pojistné včetně penále v celkové částce převyšující 100 000 000 Kč. Proti výměru příslušných správních úřadů (Pražské a České správy sociálního zabezpečení) se stěžovatelka bránila správní žalobou, tu ovšem zamítl Městský soud v Praze. Stejně naložil Nejvyšší správní soud s kasační žalobou stěžovatelky.¹⁷¹

Předmětem sporu se stala nejistá právní situace, kterou si stěžovatelka a dotčené správní úřady vykládaly odlišně. Dle názoru správních úřadů se v důsledku novely čl. 10 Ústavy (tzv. euronovely), která nabyla účinnosti dne 1. 6. 2002, změnilo právní postavení zaměstnanců cizí státní příslušnosti a zaměstnavatel byl od tohoto data povinen za tyto zaměstnance odvádět pojistné na sociální zabezpečení v České republice. Úřady totiž předpokládaly, že tento režim pro francouzské pracovníky lze vyvodit ze zahrnutí Všeobecné úmluvy o sociálním zabezpečení mezi Francií a Československem (dále jen „Všeobecná úmluva“) do českého právního řádu, které mělo dle jejich interpretace nastat právě účinností tzv. euronovely.¹⁷²

Stěžovatelka ovšem vycházela ze stávající právní praxe a z účinnosti novely Ústavy nevyvozovala takovouto změnu podmínek, která zatím rovněž nebyla upravena na zákonné úrovni. K tomu došlo až novelou ust. § 2 zákona č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, která pro cizí státní příslušníky stanovila v tomto ohledu stejné povinnosti, jako pro pracovníky

¹⁷¹ Bod I nálezu Ústavního soudu ze dne 14. 2. 2008, sp. zn. III. ÚS 705/06.

¹⁷² Dle novelizovaného článku 10 Ústavy jsou „*mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.*“

české. Období, v rámci nějž nebylo účastníkům zřejmé, jakou právní úpravou se v rámci dané problematiky odvodů plateb pojistného řídit, tak trvalo od 1.6. 2002 do 1.1. 2004.¹⁷³

Argumentace Ústavního soudu

Ústavní soud stěžovatelce vyhověl a rozsudky obecných soudů zrušil. Dospěl k názoru, že právní posouzení, na základě kterého byly rozsudky vyneseny, bylo nesprávné. Předně konstatoval, že závěr Nejvyššího správního soudu o přímé aplikovatelnosti Všeobecné úmluvy je mylný z toho důvodu, že tato mezinárodní smlouva nebyla nikdy ratifikována Parlamentem či orgánem, který předcházela jeho existenci a nesl obdobnou roli. Proto nelze dovodit, že jde o mezinárodní smlouvu, která by byla součástí českého právního řádu, a že by její znění mělo mít přednost před zákonem. Dále vyvodil, že *„podstatnější pro tuto věc je však skutečnost, že i kdyby snad byl dán předpoklad čl. 10 Ústavy, a Všeobecná úmluva by tedy byla součástí právního řádu České republiky (což v tomto případě splněno ovšem není), nemůže být novela Ústavy provedená ústavním zákonem č. 395/2001 Sb. vykládána orgány veřejné moci tak, že překvapivě a v rozporu s principem ochrany oprávněného očekávání adresátů právní normy zasahuje do práv a povinností těchto adresátů.“*¹⁷⁴

Dle Ústavního soudu tedy postup správních úřadů, který posléze svými rozsudky potvrdily i správní soudy, vykazoval znaky libovůle a pro adresáty práva byl překvapivý a nepředvídatelný. Argumentace zejména Nejvyššího správního soudu byla dle Ústavního soudu dokonce účelová, aby zpětně podepřela chybnou právní konstrukci.¹⁷⁵ Porušil tím nejen právo stěžovatelky na spravedlivý proces,¹⁷⁶ ale rovněž nedostál požadavku na ochranu její důvěry v právo. *„Soustavná praxe orgánů státní správy sociálního zabezpečení vytvořila oprávněná očekávání adresátů příslušných právních norem v oblasti nemocenského pojištění.“*¹⁷⁷ Ústavní soud závěrem nevyloučil případnou změnu ve výkladu právní úpravy či rozhodovací praxe soudů, zdůraznil však, že je možné přistoupit k ní pouze *„ze závažných a principiálních důvodů směřujících k dosažení určité právem chráněné hodnoty.“*¹⁷⁸

¹⁷³ Bod I. nálezu Ústavního soudu ze dne 14. 2. 2008, sp. zn. III. ÚS 705/06.

¹⁷⁴ tamtéž, Bod IV.

¹⁷⁵ tamtéž.

¹⁷⁶ Dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

¹⁷⁷ Bod IV téhož nálezu.

¹⁷⁸ tamtéž.

Obdobná argumentace pak byla použita i v řadě dalších nálezů (např. v nálezu Ústavního soudu ze dne 27. 3. 2008, **sp. zn. I. ÚS 2373/07** či nálezu Ústavního soudu ze dne 12. 2. 2009, **sp. zn. III. ÚS 619/06**), jejichž skutkové okolnosti byly analogické.

3.5. Otázka zákazu zpětné účinnosti právních norem

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 6. 2002, **sp. zn. III. ÚS 611/01**

V rámci daného nálezu Ústavní soud konstatoval podřazenost principu zákazu retroaktivity právních norem, zakotvenému článkem 40 odst. 6 Listiny základních práv a svobod, pod princip ochrany důvěry občana v právo jakožto principu obecnější. Rovněž stanovil, že ač z předmětného článku vyplývá, že zákaz zpětné účinnosti platí pouze pro oblast trestního práva, je třeba rozšířit toto pravidlo i na ostatní právní odvětví, v tomto případě rovněž na právo správní.

Skutkové okolnosti

Stěžovatelka jakožto právnická osoba provedla v průběhu měsíce března 1998 změnu stavby bez stavebního povolení a k jejímu užívání přistoupila bez potřebné kolaudace. Správní orgán (příslušný stavební úřad) s ní zahájil dne 28. 1. 1999 správní řízení a v rámci něj dospěl k závěru, že se tímto jednáním stěžovatelka dopustila správního deliktu dle ust. § 106 odst. 2 písm. a) zákona č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (dále jen „stavební zákon“) a vyměřila jí pokutu ve výši 50 000 Kč. Toto rozhodnutí ovšem zrušil nadřízený správní orgán (odbor výstavby Magistrátu hlavního města Prahy) a vyměřil stěžovatelce pokutu v celkové výši 210 000 Kč, kterou odůvodnil nesprávným postupem stavebního úřadu, který při vyměření výše pokuty nepostupoval dle sazby, kterou upravila novela stavebního zákona účinná od 1.7.1998.¹⁷⁹ Stěžovatelka se proti tomuto rozhodnutí bránila odvoláním a následně správní žalobou, kterou ovšem Městský soud v Praze zamítl.¹⁸⁰

Stěžovatelka v ústavní stížnosti rozporovala postup výše zmíněných orgánů a namítala, že k vyměření pokuty byl použit předpis, který nabyl účinnosti až po tom, co ke spáchání deliktu došlo. Sporným bodem argumentace účastníků se tak stal čl. II odst. 5 zákona č. 83/1998 Sb., který jakožto přechodové ustanovení stanovil možnost použít znění právního předpisu před novelou pouze pro ta řízení, která byla zahájena právě před datem účinnosti novely.¹⁸¹

¹⁷⁹ novela provedená zákonem č. 83/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění některých dalších zákonů.

¹⁸⁰ II. Odůvodnění téhož nálezu Ústavního soudu ze dne 13. 6. 2002, **sp. zn. III. ÚS 611/01**.

¹⁸¹ tamtéž.

Argumentace Ústavního soudu

Ústavní soud dospěl k závěru, že stěžovatelka oprávněně namítala, že bylo výše popsaným postupem zasaženo do jejího práva na spravedlivý proces. Konstatoval, že je nutno v rámci zachování právní jistoty trvat na bezpodmínečném zákazu zpětné účinnosti norem, a to nejen v odvětví práva trestního. Opětovně shrnul, že tyto principy přispívají k ochraně důvěry občanů v právo a jsou neodmyslitelné pro naplnění formy právního státu. Rovněž odkázal na normy práva mezinárodního, zejména na Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod: „*Ustanovení čl. 7 odst. 1 věty první Úmluvy, podle něhož nikdo nesmí být odsouzen za jednání nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, nebylo podle vnitrostátního nebo mezinárodního práva trestným činem, přitom nelze vztahovat jen na činy kvalifikované jako „trestné“ právem smluvních států Úmluvy, ale na všechny činy, při nichž je fyzická nebo právnická osoba vystavena riziku trestu, který svou povahou a stupněm závažnosti všeobecně spadá do „trestní oblasti“.*“¹⁸²

Stěžovatelka naplnila svým jednáním znaky skutkové podstaty správního deliktu dle § 106 odst. 2 písm. b) stavebního zákona ve znění po novele i před ní (podstata deliktu zůstala stejná, došlo jen k terminologickému upřesnění - to ale pro stěžovatelku nehrálo roli, jelikož znění po novele i před novelou popisovalo jednání spočívající ve změně stavby bez náležitého povolení a užívání bez kolaudace, kterého se dopustila – rozdílně byl pouze vymezen subjekt, tj. ve znění před novelou hovořil zákon o „organizaci“, ve znění po novele o „právnícké nebo fyzické osobě podnikající podle zvláštních předpisů“). To, co novela ale změnila zásadně, bylo vymezení sazby. Ve znění před novelou zákon určil pokutu za tento správní delikt v maximální výši 500 000 Kč bez stanovení dolní hranice sazby, po novele sazbu určovalo rozmezí ve výši 200 000 Kč až 500 000 Kč.¹⁸³

Ústavní soud ve svém rozhodnutí vyložil, že delikt, který stěžovatelka spáchala, nebylo možno v době, kdy takto učinila, postihnout v rámci sazby určené až novelizovaným ust. § 106 odst. 2 písm. b) stavebního zákona, jelikož v době páchaní deliktu nebyla stanovena pro uložení pokuty zmíněná spodní hranice sazby. Původní rozhodnutí, které vyměřilo pokutu ve výši 50 000 Kč, tak nemělo být správním orgánem rušeno (a to i přesto, že druhým výměrem pokuty ve výši 210 000 Kč správní orgán formálně splnil požadavek na stanovení pokuty do výše „až 500 000 Kč.“) K druhému výměru ovšem vůbec dojít nemělo. Ústavní soud proto konstatoval, že byl tímto

¹⁸² II. Odůvodnění téhož nálezu Ústavního soudu ze dne 13. 6. 2002, sp. zn. III. ÚS 611/01.

¹⁸³ tamtéž.

postupem porušen zákon a zejména pak bylo zasaženo nejen do práv stěžovatelky garantovaných Listinou (čl. 36 a čl. 40), ale rovněž i těch, která vyplývají z čl. 1 Ústavy.¹⁸⁴

3.6. Otázka nedostatečné právní úpravy

Nález Ústavního soudu ze dne 14. 11. 2000, sp. zn. I. ÚS 337/99

Předmětem sporu se stal výklad právní úpravy dle ust. § 17 zákona č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky (dále „zákon o státním občanství“) ohledně volby občanství a s tím spojenými důsledky pro občany, kteří se narodili ještě za trvání Československé republiky. Ústavní soud shledal, že předmětná právní úprava týkající se nabytí a pozbytí občanství volbou, která nebyla zcela dostačující, nemůže být právním titulem pro rozhodnutí soudního orgánu v řešené věci.

Skutkové okolnosti

Stěžovatel se narodil v roce 1955 s českým občanstvím na území České republiky. Výhradně zde strávil prvních třicet let života - po roce 1969 jako občan České socialistické republiky, následně pak po roce 1989 se státním občanstvím České a Slovenské Federativní republiky (kdy až do vzniku samostatné České republiky nesl současně s ním rovněž občanství České republiky). Po datu 1.1.1993 pak byl již pouze občanem České republiky. Kvůli pracovní příležitosti se stěžovatel odstěhoval z území České republiky na území Slovenské republiky a zažádal zde během roku 1993 o potvrzení o občanství Slovenské republiky, které mu také bylo vystaveno. Když se ovšem během roku 1997 pokoušel získat potvrzení o občanství České republiky, příslušný okresní úřad mu nevyhověl s odkazem na to, že z vlastní vůle právě žádostí o vydání potvrzení o slovenském občanství v roce 1993 pozbyl občanství české. Tento právní názor byl potvrzen Ministerstvem vnitra a následně i Vrchním soudem, kam se stěžovatel opravnými prostředky obrátil.¹⁸⁵ Všechny dotčené orgány vycházely ze zvláštních ustanovení zákona o státním občanství, která právě kvůli okolnostem rozpadu České a Slovenské Federativní republiky poskytovala pro její občany méně formální a administrativně snazší proceduru nabývání občanství k jednomu z nově ustavených států.¹⁸⁶

¹⁸⁴ II. Odůvodnění nálezu Ústavního soudu ze dne 14.11.2000, sp. zn. I. ÚS 337/99.

¹⁸⁵ tamtéž.

¹⁸⁶ tamtéž.

Stěžovatel ve svém vyjádření trval na tom, že nikdy neprojevil vůli pozbýt občanství České republiky a žádost o vydání osvědčení nepovažoval za právní úkon, který by k tomu vedl. Výklad, na základě kterého k tomuto závěru orgány dospěly, označil za „jednostranný a rozšiřující“. ¹⁸⁷

Argumentace Ústavního soudu

Ústavní soud ve své analýze relevantních ustanovení dospěl k závěru, že problematická a pro stěžovatele nejistá situace pramení z úpravy institutu občanství zákonem České národní rady č. 40/1993 Sb., a zároveň zákonem Národní rady Slovenské republiky č. 40/1993 Z.z. o státním občanství Slovenské republiky. Dotčené orgány vyvodily, že podkladem pro jejich právní názor o pozbytí českého státního občanství je spojení ust. § 17 zákona č. 40/1993 Sb. (dle kterého české státní občanství zaniká nabytím cizího státního občanství na vlastní žádost) a ust. § 3 zákona č. 40/1993 Z.z. (dle kterého se nabývá slovenského státního občanství jeho volbou.) ¹⁸⁸

Ústavní soud vyšel z již dříve judikovaného názoru ¹⁸⁹, že úprava nabývání občanství České republiky dle zákon č. 40/1993 Sb., o státním občanství, pojmově odlišuje tzv. nabytí státního občanství na žádost, které předpokládá dvoustranné právní jednání, od tzv. volby státního občanství, které je z podstaty věci aktem jednostranným. S nabytím cizího státního občanství na vlastní žádost pak ust. § 17 spojuje pozbytí občanství českého. Právě z tohoto ustanovení ve spojení s ust. § 3 zákona Národní rady Slovenské republiky č. 40/1993 Z.z., který upravuje volbu slovenského státního občanství, vyvodily dotčené orgány své závěry a za tuto „volbu“ požadovaly právě žádost o potvrzení o slovenském občanství. ¹⁹⁰

Zákon České národní rady ovšem tuto volbu (na rozdíl od zákona Národní rady Slovenské republiky) vůbec neobsahuje, a to ani v rámci zvláštních ustanovení o státním občanství České republiky v souvislosti se zánikem České a Slovenské Federativní republiky, která tvoří poslední část zákona. ¹⁹¹

Vzhledem k tomu, že se úprava tzv. volby v tomto zákoně vztahuje pouze na občany slovenské, není žádná zákonná opora pro důsledky, které dle dotčených orgánů stěžovateli (jakožto českému občanovi) jeho žádost o potvrzení přinesla. Ústavní soud rovněž zdůraznil, že status státního občanství je natolik zásadní institut, že je třeba trvat na tom, aby za úkony jednotlivce

¹⁸⁷ II. Odůvodnění nálezu Ústavního soudu ze dne 14.11.2000, sp. zn. I. ÚS 337/99.

¹⁸⁸ tamtéž.

¹⁸⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 5.5. 1997, sp. zn. IV. ÚS 34/97.

¹⁹⁰ II. Odůvodnění nálezu Ústavního soudu ze dne 14.11.2000, sp. zn. I. ÚS 337/99.

¹⁹¹ tamtéž.

vedoucí k jeho nabytí či pozbytí stál „*souhlasný a jednoznačný projev vůle*.“¹⁹² Ten ovšem v konkrétním případě chyběl. Proto by rozhodnutí o pozbytí občanství dle názoru Ústavního soudu zasáhlo do právní jistoty stěžovatele a jeho důvěry v právo, která v základní rovině znamená také to, že jedinec nebude bezdůvodně sankcionován a stát mu bude nápomocen v ochraně a realizaci jeho práv.¹⁹³

3.7. Otázka dobré víry na úrovni soukromoprávních vztahů Nález Ústavního soudu ze dne 3. 12. 2007, sp. zn. I. ÚS 544/06

Zatímco se všechny ostatní vybrané judikáty zabývaly právními vztahy vertikálního charakteru, tj. vztahu soukromoprávního subjektu vůči státu (výjimkou je pouze náleze č.1), v tomto případě otázka ochrany důvěry v právo leží ve vztahu horizontálním – v právním poměru subjektů v rámci vypořádávání dědictví.

Skutkové okolnosti

Na pozadí ústavní stížnosti stála komplikovaná dědická situace, ze které vzešlo několik pravomocných rozsudků obvodních soudů. Spor se týkal dědictví po JUDr. H., (povoláním advokát, dále označován jako „právní zástupce“), do něž byla zahrnuta částka depozita, které ovšem mělo být vyplaceno jeho klientovi, JUDr. Š. (dále jako „klient“). Než ovšem k převedení této částky mezi právním zástupcem a jeho klientem došlo, klient v roce 1999 zemřel. Částka byla během dědického řízení zahrnuta mezi aktiva dědictví a po dohodě právního zástupce s potenciálními dědici po klientu – zůstaviteli uložena na vkladní knížku na jméno právního zástupce, kde měla setrvat do rozhodnutí o dědictví. Než k němu ovšem došlo, zemřel v roce 2001 též tento právní zástupce.¹⁹⁴

V rámci dědického řízení po zemřelém právním zástupci byla částka na vkladní knížce (náležející do vlastnictví klienta) zahrnuta mezi aktiva dědictví a na základě pravomocného usnesení o dědictví ji v průběhu roku 2002 do svého vlastnictví nabyl dědic – stěžovatel.¹⁹⁵

Stěžovatel byl ovšem v polovině roku 2003 kontaktován dědicem klienta – vedlejším účastníkem v řízení o ústavní stížnosti. Vedlejší účastník namítal, že o sumě uložené na vkladní knížce bylo nesprávně rozhodnuto a částka měla být součástí dědictví po klientovi, nikoli součástí

¹⁹² II. Odůvodnění nálezu Ústavního soudu ze dne 14.11.2000, sp. zn. I. ÚS 337/99.

¹⁹³ tamtéž.

¹⁹⁴ Bod 1–4 nálezu Ústavního soudu ze dne 3. 12. 2007, sp. zn. I ÚS 544/06.

¹⁹⁵ tamtéž.

dědictví po právním zástupci. Stěžovatel se bránil v tom smyslu, že s okolnostmi uložení částky na vkladní knížku nebyl seznámen a namítal, že lhůta, ve které dědici po klientovi mohli uplatnit svůj předmětný názor, byla promlčena.¹⁹⁶ Polemika obecných soudů se v rámci všech tří instancí vedla zejména ohledně právního posouzení promlčení této pohledávky. Krajský soud poté věc uzavřel rozhodnutím o tom, že tato pohledávka, která měla být právním zástupcem vyplacena a k jejímu vyplacení vzhledem k okolnostem nedošlo, náleží po právu do majetkové sféry vedlejšího účastníka jakožto dědice po oprávněném klientu – zůstaviteli. Nejvyšší soud toto rozhodnutí potvrdil.¹⁹⁷

Stěžovatel v rozhodnutí obecných soudů, na základě kterého mu bylo uloženo vyplatit vedlejšímu účastníku předmětnou částku, spatřoval zásah do práva na spravedlivý proces a práva vlastnit majetek.¹⁹⁸

Argumentace Ústavního soudu

Ústavní soud se neztotožnil s úvahami obecných soudů, které za těžiště celého problému považovaly problematiku promlčení a případných změn závazku, které by toto promlčení ovlivnily, a soustředil se pouze na rovinu ústavněprávní, pro niž shledal jako stěžejní bod výhradu stěžovatele týkající se zásahu do jeho práva vlastnit majetek.¹⁹⁹ S odkazem na dřívější judikaturu (např. nálezn sp. zn. I. ÚS 163/02 z dne 9. 11. 2004) konstatoval, že *„je z ústavněprávních hledisek stěžít akceptovatelné, pokud státní orgán při výkonu veřejné moci autoritativně přezkoumá a osvědčí určité skutečnosti, čímž vyvolá v jednotlivci dobrou víru ve správnost těchto skutečností a v samotný akt státu, a následně jednotlivce sankcionuje za to, že tyto skutečnosti mocensky aprobované státem v předchozím aktu jsou nesprávné.“*²⁰⁰ Právě otázku dobré víry vyzdvihl jako samotnou podstatu celého sporu a kriticky zhodnotil, že obecné soudy tento aspekt do svého rozhodování nikterak nezahrnuly.²⁰¹ Zdůraznil, že stěžovatel o okolnostech uložení peněz na vkladní knížku nevěděl a jeho dobrá víra byla navíc podepřena pravomocným usnesením soudu o potvrzení dědictví. Zděděné peníze rovněž řádně zdanil.²⁰²

¹⁹⁶ Bod 5 nálezu Ústavního soudu ze dne 3. 12. 2007, sp. zn. I ÚS 544/06.

¹⁹⁷ tamtéž, Bod 5-6.

¹⁹⁸ tamtéž, Bod 7-8.

¹⁹⁹ tamtéž, Bod 16.

²⁰⁰ tamtéž, bod 18.

²⁰¹ tamtéž, Bod 19.

²⁰² tamtéž, Bod 21.

Z výše uvedených důvodů Ústavní soud dospěl k závěru, že bylo soudními orgány zasaženo do práva stěžovatele vlastnit majetek dle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Došlo k tomu zejména na základě chybných postupů obou notářek, které byly pověřeny dědickým řízením zůstavitele – právního zástupce a zůstavitele – klienta, a rovněž nesprávných postupů obou obecných soudů, které na nesprávných podkladech dospěly k nesprávným rozhodnutím. Pochybily rovněž tím, že od začátku nijak nezohlednily stěžovatelovu důvěru v právo a akty veřejné moci.²⁰³

Zcela odlišně na spor pohlíží soudkyně I. Janů, která svůj názor vysvětluje v obsáhlém odlišném stanovisku. Je přesvědčená, že většinové rozhodnutí je chybné zejména proto, že stejně jako ochrana vlastnictví je na ústavněprávní úrovni garantováno i právo dědické. Velmi kriticky se proto staví k tomu, že zde na základě argumentu důvěry v právo Ústavní soud odepřel dědické právo dědici, kterému bezpochyby a od samého začátku svědčí. Ochrana se pak dle jejího názoru poskytuje vlastnickému právu subjektu, který nikdy dle hmotného práva vlastníkem být neměl.²⁰⁴ Důvěra v právo stěžovatele nemůže být dle Janů základem pro tuto právní konstrukci, jelikož je tím poškozen přímo vedlejší účastník (na rozdíl od vztahů veřejnoprávních, kdy případnou škodu vzniklou stěžovateli nahrazuje stát). Vyslovuje se v tom smyslu, že v momentě, kdy dochází k vážení hodnot vlastnictví a dobré víry účastníka, je pro vítězství dobré víry třeba důvod silnější, než v tomto konkrétním případě.²⁰⁵ Touto myšlenkou připomíná skutečnost, že právě vážení abstraktních hodnot sehrává v rozhodování Ústavního soudu velkou roli. Otevírá se tím ovšem rovněž úvaha o tom, že v nálezu postaveném na principu důvěry v právo je právě tato důvěra vedlejšího účastníka zklamána.

²⁰³ Bod 22 a 23 nálezu Ústavního soudu ze dne 3. 12. 2007, sp. zn. I ÚS 544/06.

²⁰⁴ Bod I odlišného stanoviska soudkyně I. Janů, tentýž náleze.

²⁰⁵ tamtéž, Bod II odlišného stanoviska.

3.8. Otázka střetu principu důvěry v právo s principem právní jistoty Nález Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2019, sp. zn. II. ÚS 216/18

Ústavní soud, na rozdíl od předchozích rozebraných judikátů, ve kterých o důvěře v právo a právní jistotě hovořil jako o vzájemně propojených fenoménech, v tomto nálezu řešil naopak jejich kolizi. V tomto konkrétním případě dal přednost ochraně důvěry v právo na základě přesvědčení, že ač je právní jistota jednou ze základních hodnot, nelze prosazovat její bezvýhradné upřednostnění „vedoucí k extrémně nespravedlivé úpravě právních vztahů v individuálním případě.“²⁰⁶

Skutkové okolnosti

Stěžovatelka (společnost s.r.o.) se obrátila na Ústavní soud poté, co na základě padělaného podpisu jednatele společnosti na kupní smlouvě došlo k zápisu jejího vlastnického práva do katastru nemovitostí k nemovitostem, za něž byla nucena zaplatit vyměřenou daň z převodu nemovitosti v celkové výši 1 797 510 Kč.²⁰⁷ Stěžovatelka poté, co získala znalecký posudek dokazující padělek podpisu, přistoupila k podání návrhu na obnovu řízení. Daňové orgány ji ovšem zpravily o tom, že je toto možné učinit až na základě pravomocného rozsudku o určení vlastnického práva. Nesprávně ji poté poučily, že za těchto okolností se na její případ nevztahuje běh tříleté objektivní prekluzivní lhůty.²⁰⁸ Poté, co obecné soudy dospěly k rozhodnutí o vlastnictví předmětných nemovitostí, připojila stěžovatelka tato rozhodnutí ke svému návrhu na obnovu daňového řízení, který byl ovšem správcem daně zamítnut z důvodu uběhnutí výše zmíněné lhůty.²⁰⁹ Tento názor podpořil svým rozhodnutím i Krajský soud, který konstatoval, že vyměření daně bylo opravdu protizákonné, rozporovat jej ale bylo v rámci zachování právní jistoty zúčastněných pouze v rámci zákonem dané lhůty.²¹⁰ Nejvyšší správní soud se pak zabýval zejména otázkou, jak posoudit skutečnost, že byla stěžovatelka daňovým orgánem nesprávně poučena. Dospěl k závěru, že správní orgán prezentoval nesprávný právní názor v konkrétním daném případě a usoudil, že neobstojí argument stěžovatelky o založení jejího legitimního očekávání a odkázal ji na řešení upravené dle něj zákonem č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.²¹¹

²⁰⁶ Bod 39 nálezu Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2019, sp. zn. II. ÚS 216/18.

²⁰⁷ tamtéž, Bod 3.

²⁰⁸ tamtéž, Bod 12.

²⁰⁹ tamtéž, Bod 6 a 7.

²¹⁰ tamtéž, Bod 8.

²¹¹ tamtéž, Bod 11.

Argumentace Ústavního soudu

Ústavní soud vyšel z odkazu na dřívěji judikovaný postoj, že „netoleruje orgánům veřejné moci a především obecných soudům formalistický přístup k aplikaci práva, který používá sofistikované odůvodňování k prosazení zřejmé nespravedlnosti“²¹² a apeloval na povinnost každého soudce „hledat a prosazovat skutečně spravedlivé řešení.“²¹³ Na základě předložených podkladů dospěl k názoru, že se stěžovatelka po celou dobu řízení před zmíněnými orgány chovala jako „bdělý účastník“²¹⁴ a je nepřipustné, aby na její úkor stát získával výhodu, když v základu celé situace stojí nedostatečná právní úprava spolu s nesprávným postupem orgánů veřejné moci.²¹⁵ Nad hodnotu právní jistoty získanou zachováním zákonných lhůt tedy v tomto případě postavil důvěru stěžovatelky ve správnost aktů vydaných státem, která s sebou nese povinnost státu takovýto chybný postup reflektovat způsobem, který se nepřičí samotné podstatě spravedlivého rozhodování.²¹⁶

²¹² Bod 21 nálezu Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2019, sp. zn. II. ÚS 216/18.

²¹³ tamtéž.

²¹⁴ tamtéž, Bod 23.

²¹⁵ tamtéž, Bod 21.

²¹⁶ tamtéž, Bod 23.

3.9. Shrnutí

Prezentovaný výběr z judikatury blíže nastínil okolnosti, v rámci nichž Ústavní soud přistupuje k rozhodování na základě argumentu ochrany důvěry občana v právo, potažmo principu právní jistoty, se kterou se neodmyslitelně pojí. Přiblížil na konkrétních případech argumentaci Ústavního soudu ohledně s tímto principem spojených zásadních právních otázek, jako jsou např. zákaz zpětné účinnosti norem, jejich řádná publikace, presumpce správnosti aktů orgánů veřejné moci či odpovědnost za škodu, která vznikla nesprávným úředním postupem.

Ústavní soud ve vybraných judikátech zrušil celou řadu pravomocných rozhodnutí a v nich obsažených povinností, které by pro stěžovatele nezřídkakdy představovaly nemalé materiální zatížení – toto upuštění od sankcí či prominutí povinností lze považovat za opakující se a shodný jev. Jako typické se rovněž jeví, že k rozhodování ve jménu důvěry v právo dochází častěji ve vztazích vertikálních, tj. mezi adresátem práva (právníčkou/fyzickou osobou) a státem. Stát pak prostřednictvím Ústavního soudu vychází takto stěžovateli vstříc, aby v něm podpořil důvěru v to, že bude-li jednat v souladu s právem, nebude sankcionován zbytečně. Zároveň se Ústavní soud snaží potírat rozhodnutí orgánů, která vykazují znaky libovůle a pro adresáta se tak jeho situace stává nejistou a nepředvídatelnou. Rovněž tlumí ta rozhodnutí státních orgánů, která tkví dle jeho názoru v přepjatém formalismu a nemístně tvrdém postupu vůči konkrétnímu adresátovi.

Judikatura ovšem zahrnuje i případy, kdy spor leží v rovině horizontální – mezi dvěma subjekty práva soukromého. I tam lze princip důvěry v právo uplatnit, ač se možná polemika o správném rozhodnutí stává o to obtížnější – v nálezu sp. zn. I. ÚS 544/06 to potvrzuje vyhraněné odlišné stanovisko soudkyně I. Janů, která na celou otázku hledí z úplně odlišné perspektivy a předkládá přesvědčivé argumenty, které mohou představovat solidní základ odůvodnění opačného rozhodnutí. Zde možná více než u ostatních případů platí, že Ústavní soud poměruje hodnoty, které se svým významem téměř rovnají a vnímání jejich důležitosti je takřka subjektivní.

Z analýzy rovněž vyplynulo, že Ústavní soud důvěru v právo zmiňuje spíše sporadicky a zachází s tímto argumentem v podstatě doplňkově – pokud už je zmíněna v odůvodnění nálezu důvěra v právo, z většiny sekunduje právě právní jistotě, a to jako pojmu výchozímu. Naopak to ale neplatí. Judikáty pracující s principem právní jistoty nepřipomínají význam důvěry v právo vždy, často rovněž odkazují na jiné principy (např. zákaz retroaktivity).²¹⁷ Tento jev reflektuje i přehledová literatura věnující se výběru judikatury – např. P. Vrcha a B. Pospíšil princip právní jistoty s důvěrou v právo tematicky spojují pouze jako s jedním z možných principů, které

²¹⁷ srov. např. nálezu Ústavního soudu ze dne 1. 2. 2013, sp. zn. IV. ÚS 2127/12-2.

vyplývají z čl. 1. odst. 1. Ústavy a rozvíjí charakteristiku České republiky jako „svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana.“²¹⁸ Zajímavou výjimku představuje poslední uvedený náleze (sp. zn. II. ÚS 216/18), který na rozdíl od ostatních rozebraných judikátů nepovažuje důvěru v právo za důsledek právní jistoty, ale řeší jejich střet. V daném případě rozhoduje ve prospěch důvěry v právo s důrazem na to, že nelze právním formalismem zakrývat postup, který je z podstaty věci nespravedlivý.

Lze dále shrnout, že přístup Ústavního soudu v zacházení s principem důvěry v právo je možné označit za jednotný. Judikáty ve vybraném vzorku nevykazovaly závěry, které by si vzájemně odporovaly, odůvodnění v relevantních pasážích obsahovala velmi obdobné či dokonce opakující se větné konstrukce. Z vybraného vzorku není zřejmé, že by se princip důvěry v právo výrazně častěji uplatňoval v určitém právním odvětví. Pravděpodobné se ale jeví (vzhledem k jeho typickému užití v horizontálních vztazích), že jeho frekventovanější výskyt lze očekávat např. v právu správním, kde stát v právním vztahu přebírá mocenskou a autoritativní roli. Sám Ústavní soud se vyjadřuje v tom smyslu, že např. v právu daňovém se lze uchýlit k rozhodnutí, kdy je zrušeno předchozí uložení povinnosti stěžovateli, jelikož tím není poškozena jiná osoba: „Upřednostnění ochrany důvěry jednotlivce v právo nad právní jistotou je v posuzovaném případě umocněno tím, že se jednalo o vertikální vztah v oblasti daňového práva, tedy vztah mezi státem (resp. jeho daňovými orgány) a fyzickou osobou, jehož se neúčastní žádná další osoba, jejíž práva či zájmy by mohly být dotčeny. Výjimečným prolomením objektivní lhůty proto nemůže být zasaženo do právní jistoty třetích osob (...).“²¹⁹

Obecně lze pak shrnout, že aplikace principu důvěry v právo otevírá možnost moderovat ty situace, které pro adresáta práva mohou přinášet příliš tvrdé důsledky (zejména vinou postupu státních orgánů), a to v případech, kdy už nezbyvají zákonné nástroje obrany. Je ovšem žádoucí na důvěru v právo pomýšlet už při jeho tvorbě a každodenní aplikaci, nikoli až jako na prostředek ultima ratio.

²¹⁸ VRCHA, Pavel, POSPÍŠIL, Boleslav, ed. Judikatura Ústavního soudu České republiky týkající se Ústavy ČR a Listiny základních práv a svobod. Praha: Linde, 1998. s. 10-13.

²¹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2019, sp. zn. II. ÚS 216/18

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo představit, jakým způsobem a v jakých souvislostech Ústavní soud České republiky užívá argument důvěry občana v právo ve své judikatuře, a jaká rozhodnutí na základě tohoto argumentu vydává. Záměrem práce bylo rovněž připomenout, proč je s fenoménem důvěry třeba počítat jako s významnou proměnou – a to nejen v oblasti práva.

Práce je rozdělena do tří hlavních částí. V první části práce byla pozornost upřena směrem k instituci Ústavního soudu. Nejprve byl stručně nastíněn samotný význam ústavního soudnictví, rovněž bylo krátce pojednáno o jeho historii u nás. Dále bylo vysvětleno zakotvení Ústavního soudu v našem ústavním systému a z něho plynoucí mimořádné postavení tohoto orgánu. Popsány byly jeho pravomoci, stejně tak jako jeho vztahy s ostatními složkami moci. Význam práce Ústavního soudu byl rovněž ilustrován na srovnání jeho činnosti s prací soudů obecných. V rámci mechanismu rozhodování soudu byly vyzdvíženy instituty, které svým konceptem mohou přirozeně přispívat k upevnění důvěryhodnosti této instituce – těmi jsou např. plenární sjednocování judikatury, institut odlišného stanoviska, či nově zavedená pravidelná obměna složení senátů. Dále byl z teoretického hlediska podrobně popsán i samotný institut judikatury. V rámci této kapitoly byly diskutovány otázky často rozebírané v odborné literatuře – např. zda k judikatuře přistupovat jako k pramenu práva či jak nahlížet na (kasační či precedenční) závaznost judikátů. Prostor byl věnován i kritickému pohledu na předmětnou instituci. V rámci něj bylo poukázáno na téma často zmiňovaného soudcovského aktivismu či nepřiměřeně dlouhého řízení. Rovněž byla zmíněna odbornou veřejností vytýkaná slabá místa rozhodovacího procesu – zejména zjištěný rozpor ve vstřícnosti jednotlivých soudců. Část o instituci Ústavního soudu byla uzavřena kapitolou zabývající se jejím veřejným obrazem. Rozebrány byly výsledky šetření Českého statistického úřadu zabývající se důvěryhodností jak celého orgánu, tak jeho předsedy Pavla Rychetského. Uvažovány byly faktory, které mohou ovlivnit veřejné mínění – mezi nimi např. mediální prezentace jednotlivých tváří Ústavního soudu či práce tiskového oddělení. Důvěra v právo jako zastřešující pojem této práce totiž zahrnuje i důvěru v ty orgány, které právo tvoří či aplikují.

Tématem druhé části práce byl fenomén důvěry, na který bylo nejprve pohlíženo z hlediska sociologického. Po úvodu, v němž bylo pomocí teze Z. Baumanova nastíněno, z jakého důvodu by měl představovat koncept důvěry pro současnou společnost důležité téma, bylo rovněž popsáno, proč k sobě vztahovat pojmy „důvěra“ a „jistota“. Po představení základní definice důvěry v pojetí A. Giddense byl diskutován odraz důvěry v moderním, resp. postmoderním světě. Na základě Giddensova pojmu tzv. „abstraktních systémů“ byla přiblížena podoba důvěry jako nutnosti

každodenního života a její role v profesionalizovaných oborech, mezi které patří i právo. Zdůrazněna byla i důležitost způsobu veřejné prezentace právního oboru a rovněž vliv médií, která svým dílem rovněž přispívají k utváření veřejného mínění včetně pocitů (ne)důvěry. Vzhledem k tomu, že by měl právní systém představovat jeden z hlavních činitelů, které společnost stabilizují a tvoří podmínky pro kýženou jistotu, je prostor věnován i úvaze nad výčtem předpokladů, které musí právní systém vykazovat, aby tento účel naplňoval. Rovněž je v souvislosti s často opakovanou tezí Ústavního soudu, který řadí principy důvěry v právo a právní jistoty mezi elementární postuláty demokratického právního státu, rozebírána otázka, zda lze přesně určit, co dále utváří obsah této kategorie. Na závěr je fenomén důvěry analyzován právě v souvislosti s demokratickým systémem.

Ve třetí části věnované analýze judikatury byla přiblížena argumentace Ústavního soudu ve vybraných judikátech, pro které byl princip ochrany důvěry občana v právo jedním z klíčových ideových motivů. Cílem bylo na okruhu zvolených rozhodnutí zvýraznit sporný moment případu, ve kterém se argumentace obecných soudů či jiných státních orgánů rozchází s názorem Ústavního soudu. Ten pak ve stěžejní části svého odůvodnění považuje za určující mimo jiné právě princip důvěry v právo. V představených judikátech se princip důvěry v právo vždy propojil s konkrétní právní otázkou či zásadou, kterou mohou jistě soudy řešit i v budoucích rozhodnutích. Je zřejmé, že na důležitost důvěry v právo může odkazovat kromě klíčových pasáží odůvodnění nálezu např. i řada odlišných stanovisek, do rozboru v rámci práce jsou ovšem zvoleny pouze ty nálezy, které ve většině odkazují na zmíněný princip v rámci tzv. právní věty (ač jsou samozřejmě předestřena rizika a limity takového výběru).

V prvním rozebraném judikátu (sp. zn. II. ÚS 2588/16) byla předmětem sporu otázka nutnosti vypořádání se obecného soudu s existujícím rozsudkem (dokonce v rámci jeho vlastní judikatury), který na základě identického skutkového stavu dospěl k rozdílnému závěru po právní stránce. Zde Ústavní soud rozhodl v tom smyslu, že toto neodůvodněné odchýlení se od jednou vyjádřeného právního názoru je z hlediska právní jistoty stěžovatele nepřípustné, a proto je obecný soud povinen buď následovat svůj dřívější právní názor, či jej změnit, ovšem tuto svou volbu podepřít pádným odůvodněním.

Podstatou druhého judikátu (sp. zn. I. ÚS 472/01) byla problematika řádné publikace právních norem. Ústavní soud v něm shledal, že správce daně nejen bez řádného podkladu vyměřil nedoplatek daně, ale dokonce stanovil penále za nesplnění povinnosti, která ovšem nebyla součástí řádně vyhlášené právní normy. Jelikož takové jednání není slučitelné s požadavky právního státu, Ústavní soud uloženou povinnost zrušil.

Ve třetím zvoleném judikátu (sp. zn. I. ÚS 529/09) řešil Ústavní soud podmínky odpovědnosti státu za škodu způsobenou nesprávným úředním postupem, pod který podřadil akceptaci falšovaného notářského zápisu. Stěžovatel byl tímto podvodným jednáním poškozen, obecné soudy ovšem zastávaly stanovisko, že jelikož bylo třeba k potvrzení falsifikátu příbrání soudního znalce, nemohl být notář způsobilý tento podvrh odhalit sám ani při vynaložení požadovaného úsilí a řádné pečlivosti, které jsou spojeny s jeho úřadem. Ústavní soud ovšem zdůraznil význam presumpce správnosti státem vydaných aktů, kterou je možné garantovat výhradně za podmínek, kdy posléze odhalená nesprávnost takového aktu nepůjde k tíži adresáta. Tím by totiž byla jeho důvěra v právo narušena.

Čtvrtý nález (sp. zn. III. ÚS 705/06) reprezentoval skupinu judikátů spočívající ve shodném skutkovém základu. Šlo o případy tzv. pojištění francouzských zaměstnanců, v nichž bylo Ústavním soudem rozhodnuto shodně – zrušena byla rozhodnutí správních orgánů o doměření plateb pojistného na sociální zabezpečení a s nimi souvisejícího penále. Správní orgány dle Ústavního soudu vybočily z ustálené správní praxe, dle které zaměstnavatelé zaměstnanců s francouzským státním občanstvím i pobytem za tyto osoby neodváděli platby na sociální zabezpečení v rámci českého systému sociálního zabezpečení. Ústavní soud tuto změnu výkladu právní úpravy, kterou z tzv. euronovely Ústavy vyvodily správní úřady s přesvědčením, že její účinností se pro francouzské zaměstnance změnila podmínky pro odvod pojistného, označil za libovolnou, a zmíněná rozhodnutí zrušil.

V pátém přiblíženém nálezu (sp. zn. III. ÚS 611/01) se podstatou řešeného sporu stalo uložení správního trestu dle sazby upravené novelou zákona, která nabyla účinnosti až po spáchání předmětného správního deliktu. Ústavní soud klasifikoval toto jednání jako příklad zakázané retroaktivity, která rovněž narušuje důvěru adresáta práva.

V rámci šestého zvoleného nálezu (sp. zn. I. ÚS 337/99) Ústavní soud dovodil, že nelze rozhodnout o pozbytí občanství (s ohledem na zásadní charakter svazku občana s jeho státem) na základě nedostatečné právní úpravy, za kterou považoval obecnými soudy užitá ustanovení zákona č. 40/1993 Sb. o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky. Dovodil, že ustanovení, která by obecnými soudy aplikovaný postup umožňovala, zákon neobsahuje. Stěžovatel, který namítal, že obecné soudy dospěly k rozhodnutí na základě rozšiřujícího výkladu, v řízení o ústavní stížnosti uspěl. Ústavní soud i tento případ přiřadil do kategorie rozhodnutí motivovaných zachováním důvěry v právo.

Sedmý nález (sp. zn. I. ÚS 544/06) se v kontrastu předchozích prezentovaných judikátů zabýval sporem ležícím mezi dvěma subjekty soukromého práva, a to konkrétně v rámci dědického řízení. Ústavní soud postavil své odůvodnění na tom, že nebyla respektována dobrá víra

stěžovatele, ve které byl utvrzen i pravomocným soudním rozhodnutím, a jeho vlastnictví (založené nabytím dědictví) mu bylo na základě pozdějšího pravomocného rozsudku odňato. I toto rozhodnutí zrušil s ohledem na to, že obecné soudy stěžovatelovu dobrou víru nijak nezohlednily.

Osmý rozebraný nález (sp. zn. II. ÚS 216/18) se narozdíl od předchozích případů zabýval vážením principů právní jistoty a ochrany důvěry v právo, které se střetávaly v podobě uplynulé zákonné prekluzivní lhůty a špatného poučení správním orgánem o běhu této lhůty – Ústavní soud upřednostnil důvěru v právo s apelem na vyvarování se takového rozhodování obecných soudů, které by účelovými právními konstrukcemi zastíralo jednoduše nespravedlivé posouzení případu.

Lze shrnout, že Ústavní soud v rámci své judikatury s principem důvěry v právo nakládá jednotně – z vybraného vzorku nálezů není patrný žádný rozpor v argumentech a díky Ústavního soudu je v tomto ohledu konstantní. Rovněž není možné jednoznačně konstatovat, že tento princip dominuje rozhodnutím v rámci jednoho specifického právního odvětví. Vzhledem k tomu, že s odkazem na zachování důvěry v právo stát často přistupuje k rušení sankcí či povinností uložených dřívějšími rozhodnutími účastníkovi, můžeme ovšem spíše očekávat jeho výskyt v případech spadajících do odvětví veřejného práva. Za zajímavý lze považovat poměr principů důvěry v právo a právní jistoty. Ve většině judikátů byly tyto ideje Ústavním soudem označovány za fenomény vzájemně provázané a jdoucí ruku v ruce, poslední prezentovaný nález ovšem řešil jejich kolizi. V tomto případě Ústavní soud vyložil, že právní jistota není hodnotou nejvyšší, a pokud se v konkrétní situaci projevuje jako požadavek na setrvání v určitém a konečném pořádku věci, ač zásah do tohoto pořádku reálně neohrožuje další subjekty a jejich legitimní očekávání, je žádoucí v takovém případě výjimečně popřít tuto podobu právní jistoty a vyjít vstříc přirozeně spravedlivému uspořádání vztahů.

Tato práce rovněž ilustruje, že důvěra v právo představuje abstraktní pojem spjatý s celou řadou potenciálních dílčích právních otázek. I z výběru představených judikátů je zřejmé, že podoby jejího ohrožení mohou být rozmanité. Vzhledem k významu jejího zachování je ovšem třeba ke všem možným způsobům jejího narušení zůstat pozorný. Dít by se tak ideálně mělo již na úrovni rozhodnutí činěných obecnými soudy a orgány veřejné moci.

Seznam použitých zkratek

ZÚS.....zákon o Ústavním soudu

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

BAUMAN, Zygmunt. *Tekuté časy: život ve věku nejistoty*. Překlad Helena Šolcová. 2. vydání. Praha: Academia, 2017. 99 s. ISBN 978-80-200-2740-5.

BAUMAN, Zygmunt. *Tohle není deník*. Překlad Zuzana Gabajová. 1. vydání. Praha: Academia, 2015. 202 s. ISBN 978-80-200-2390-2.

BOBEK, Michal, KÜHN, Zdeněk a kolektiv. *Judikatura a právní argumentace*. 2. vydání. Praha: Auditorium, 2013. 494 s. ISBN 978-80-87284-35-3.

BOGUSZAK, Jiří, ČAPEK, Jiří, GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 2. vydání. Praha: ASPI Publishing. 2001. 347 s. ISBN 80-85963-38-8.

DVOŘÁK, Bohumil. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2008. 187 s. ISBN 978-80-7400-095-9.

FOREJTOVÁ, Monika a kolektiv. *Ústavní soudnictví*. Brno: Václav Klemm, 2014. 232 s. ISBN 978-80-87713-09-9.

FULLER, Lon Luvois. *Morálka práva*. Přeložil Jiří Přibáň. Praha: OIKOYMENTH, 1998. 229 s. ISBN 80-86005-65-8.

GERLOCH, Aleš. Princip právní jistoty v soudobém právu. In: BOGUSZAK, Jiří. *Právní principy*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999. 231 s. ISBN 80-901064-5-5.

GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 7. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. 335 s. ISBN 978-80-7380-652-1.

GIDDENS, Anthony. *Důsledky modernity*. 3. vydání. Praha: SLON, 2010. 158 s. ISBN 978-80-7419-035-3.

HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. 303 s. ISBN 80-86898-96-2.

KÜHN, Zdeněk. Judikatura a precedent v kontinentálním a angloamerickém právu. In: ŠÁMAL, Pavel. RAIMONDI, Guido. LENAERTS, Koenraad a kolektiv. *Závaznost soudních rozhodnutí – vnitrostátní a mezinárodní náhledy*. 1. vydání. Wolters Kluwer ČR, 2018. 292 s. ISBN 978-80-7598-009-0.

KYSELA, Jan, BLAŽKOVÁ, Kristina, CHMEL, Jan. *Právnícký Olymp: portréty vybraných soudců Ústavního soudu ČR*. Praha: Leges, 2015. 255 s. ISBN 978-80-7502-074-1.

KYSELA, Jan, ONDŘEJKOVÁ, Jana a kolektiv. *Jak se píše o soudech a soudcích: soudní moc v mezioborové perspektivě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012. 264 s. ISBN 978-80-87576-40-3.

NĚMEČEK, Tomáš. *Padni komu padni: život a případy Elišky Wagnerové*. Praha: Leges, 2014. 160 s. ISBN 978-80-7502-055-0.

NĚMEČEK, Tomáš. *Vojtěch Cepl: život právníka ve 20. století*. Praha: Leges, 2010. 165 s. ISBN 978-80-87212-58-5.

- ONDŘEJKOVÁ, Jana, MALÍŘ, Jan a kolektiv. *Ústavní soud ČR: strážce ústavy nad politikou nebo v politice?* 1. vydání. Praha: Leges, 2020. 303 s. ISBN 978-80-7502-431-2.
- PAVLÍČEK Václav a kolektiv. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky.* 2. vydání. Praha: Leges, 2015. 1152 s. ISBN 978-80-7502-084-0.
- PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. *Ústavní právo a státověda. I. díl. Obecná státověda.* 2. vydání. Praha: Leges, 2014. 363 s. ISBN 978-80-7502-053-6.
- RADBRUCH, Gustav. Gesetzliches Unrecht und ubergesetzliches Recht. 1946. Opětovně publikováno In: RADBRUCH, G. *Rechtsphilosophie. Studienausgabe.* Hrsg. DREIER, R. PAULSON, S.L. 2. Aufl., Heidelberg: 2003, s. 216. In: HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva.* 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. 303 s. ISBN 80-86898-96-2.
- RYCHETSKÝ, Pavel, NĚMEČEK, Tomáš. *Diskrétní zóna.* 1. vydání. 2012. Praha: Vyšehrad. 278 s. ISBN 978-80-7429-300-9.
- SEDLÁČKOVÁ, Markéta. *Důvěra a demokracie. Přehled sociologických teorií důvěry od Tocquevillova po transformaci v postkomunistických zemích.* Praha: SLON, 2012. 271 s. ISBN 9788073302078.
- SLÁDEČEK, Vladimír. *Ústavní soudnictví. Skripta.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 1999. 142 s. ISBN 80-7179-289-6.
- ŠEVČÍK, Vlastimil. *Právo a ústavnost v České republice.* 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o. 2002. 357 s. ISBN 80-86432-14-9.
- ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. Odlišné stanovisko jako jedna ze záruk nezávislosti soudcovského rozhodování. In: ŠIMÍČEK, Vojtěch (ed.). *Nezávislost soudní moci.* 1. vydání. Praha: Leges, 2020. 172 s. ISBN 978-80-7502-436-7.
- ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. Právní stát, nebo vláda práva? In: GERLOCH, Aleš, KYSELA, Jan et al. *20 let Ústavy České republiky. Ohlédnutí zpět a pohled vpřed.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 391 s. ISBN 978-80-7380-448-0.
- ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost.* 1. vydání. Praha: Leges, 2018. 296 s. ISBN 978-80-7502-301-8.
- ŠIMÍČEK, Vojtěch. Závaznost rozhodnutí Ústavního soudu v řízení o ústavních stížnostech. In: ŠÁMAL, Pavel. RAIMONDI, Guido. LENAERTS, Koenraad a kolektiv. *Závaznost soudních rozhodnutí – vnitrostátní a mezinárodní náhledy.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. 292 s. ISBN 978-80-7598-009-0.
- TOMOSZEK, Maxim. *Podstatné náležitosti demokratického právního státu.* 1. vydání. Praha: Leges, 2015. 978-80-7502-116-8.
- VEČEŘA, Miloš., URBANOVÁ, Martina. *Sociologie práva.* 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 313 s. ISBN 978-80-7380-321-6.
- VRCHA, Pavel, POSPÍŠIL, Boleslav, ed. *Judikatura Ústavního soudu České republiky týkající se Ústavy ČR a Listiny základních práv a svobod.* Praha: Linde, 1998. ISBN 80-7201-092-1. 238 s.
- WAGNEROVÁ, Eliška. Osobnost soudce. In: ŠIMÍČEK, Vojtěch (ed.). *Nezávislost soudní moci.* 1. vydání. Praha: Leges, 2020. 172 s. ISBN 978-80-7502-436-7.
- WAGNEROVÁ, Eliška. *Ústavní soudnictví. Vznik, význam a některé organizační a procesní aspekty v komparativním pohledu.* 1. vydání. Praha: Linde a.s. – Právnícké a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka. 1996. 93 s. ISBN 80-7201-035-2.

WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 4. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2018. 305 s. ISBN 978-80-7380-822-8.

Seznam použitých internetových zdrojů

BAŇOUCH, Hynek. Metody, motivy a cíle studia komunistického práva. In: BOBEK, M., MOLEK, P., ŠIMÍČEK V., *Komunistické právo v Československu*. [online] Brno: MU, 2009. [cit. 19.5.2012]. Dostupné z: http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/10_259-294_komunistickepravo-cz_Banouch_Metody-motivy-cile.pdf

DAVIDOVÁ, Eva. „Zbytečný“ a „politický“ – Klaus učil, jak ignorovat Ústavní soud. 6.3.2013 In: Česká televize [online]. © 1996–2021. [cit. 31.3.2021] Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1113524-zbytecny-a-politicky-klaus-ucil-jak-ignorovat-ustavni-soud>

Důvěra vrcholným ústavním činitelům – červen 2020. In: Centrum pro výzkum veřejného mínění. [online] 20.7.2020 [cit. 8.3.2021]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/institute-a-politici/5239-duvera-vrcholnym-ustavnim-cinitelum-cerven-2020>

Důvodová zpráva k občanskému zákoníku. In: Nový občanský zákoník [online] © 2013–2015 Ministerstvo spravedlnosti ČR. [cit. 4.3.2021]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

FILIP, Jan, HOLLÄNDER, Pavel, ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Zákon o Ústavním soudu. Komentář*. [online] 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2007. [cit. 7.3.2021]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

GŘÍBKOVÁ, Petra. Judikatura jako fenomén. In: Právní prostor. [online] 28.2.2018 [cit. 12.3.2021]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/judikatura-jako-fenomen>

HARVÁNEK, Jaromír, ONDRÝSEK, Roman. Justiciální tvorba práva. Časopis pro právní vědu a praxi. [online]. 2014, č. 1, s. 11. [cit. 15.3. 2021]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5611>

HARVÁNEK, Jaromír, STEJSKAL, Jan. Stát a právo v éře postmoderní komunikace. Časopis pro právní vědu a praxi. [online]. 2010, č. 2, s. 117. [cit. 16.5.2021]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6484>

HOŘEŇOVSKÝ, Jan, CHMEL, Jan. Proces vzniku rozhodnutí Ústavního soudu ČR. Časopis pro právní vědu a praxi. [online]. 2015, č. 3, s. 304. [cit. 4.2. 2021]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5299>

CHMEL, Jan. Kdo tvoří judikaturu Ústavního soudu? In: Právní prostor. [online] 24.2.2016 [cit. 21.2.2021]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/kdo-tvori-judikaturu-ustavniho-soudu>

CHMEL, Jan. Politika na Ústavním soudě? 2. část. Časopis pro právní vědu a praxi. [online]. 2013, č. 4, s. 482. [cit. 11.3. 2021]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5661>

CHMEL, Jan. Vliv politického přesvědčení na hlasování soudců „druhého“ Ústavního soudu - 1. část. Časopis pro právní vědu a praxi. [Online]. 2013, č. 2, s. 178-185. [cit. 2021-04-01]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5767>

CHMEL, Jan. Zpravodajové a senáty: Vliv složení senátu na rozhodování Ústavního soudu České republiky o ústavních stížnostech. *Časopis pro právní vědu a praxi*. [online]. 2017, č. 4, s. 757–758. [cit. 10.2.2021]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/8163>

KRÁLÍK, Lukáš. Tvorba a publikace judikatury. In: *Právní prostor*. [online] 15.8.2019 [cit. 15.3.2021]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/tvorba-a-publikace-judikatury>

KÜHN, Zdeněk. Jsou právní principy a soudcovská rozhodnutí pramenem práva? *Časopis pro právní vědu a praxi*. [online]. 2001, č. 3, s. 236-245. [cit. 4.2.2021]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/8390>

KÜHN, Zdeněk. Ústavní soudnictví a nástup neliberálních režimů. *Weyerovy dny právní teorie 2018*. [online] 30.1. 2019 [cit. 28.3.2021] Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=6MPHgGYF0s4>

MASLOW, Abraham. A Theory Of Human Motivation. *Psychological Review*. [online]. 1943. s. 370-396. [cit. 16.5.2021]. Dostupné z: https://pdfs.semanticscholar.org/799e/de7676bbb166a33d61ae108436c4eb08c419.pdf?_ga=2.256616520.270759058.1621163924-973243183.1621163924

MORÁVEK, Jakub. Model práva – Vztah práva a morálky. *Bulletin advokacie*. [online] 22.3.2013. [cit. 12.6.2021] Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/model-prava-vztah-prava-a-moralky-vitezna-prace-kategorie-talent-roku-souteze-pravnik-roku-2012>

NAHODIL, Tomáš. Šámal rozhoduje o stížnostech nejrychleji ze všech soudců Ústavního soudu. Všechny ale doposud odmítl. In: *Lidové noviny*. [online] 1.6.2020 [cit. 8.3.2021]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/byznys/pravo-a-justice/samal-rozhoduje-o-stiznostech-nejrychleji-ze-vsech-soudcu-ustavniho-soudu-vsechny-ale-doposud-odmitl.A200530_170504_In_byznys_pravo_ssu

NAHODIL, Tomáš. Ústavní soud musel sdělit počty nedodělků. Přes sto nevyřízených věcí mělo šest soudců. In: *Lidové noviny*. [online] 11.5.2020 [cit. 8.3.2021]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/byznys/pravo-a-justice/ustavni-soud-musel-sdelit-pocty-nedodelku-pres-sto-nevyrizenych-stiznosti-melo-sest-soudcu.A200510_215709_In_domov_ele

PAPOUŠKOVÁ, Tereza, PAPOUŠEK, Jan. Ústavní soudci v kvantitativní perspektivě. *Časopis pro právní vědu a praxi*. [online]. 2017, č. 1, s. 73-92. [cit. 9.3.2021]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6657>

POSPÍŠIL, Ivo. Závaznost soudní judikatury: východiska a limity v podmínkách právního státu. In: *Právní prostor*. [online] 7.6.2018 [cit. 15.3.2021]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/zavaznost-soudni-judikatury-vychodiska-a-limity-v-podminkach-pravniho-statu>

ROSE, Richard, SHIN, Doh Chull. Democratization Backwards: The Problem of Third-Wave Democracies. *British Journal of Political Science*. [online] Vol. 31, No. 2. 2001, s. 331-354. [cit. 24.5.2021] Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/3593267?seq=1#metadata_info_tab_contents

SLÁDEČEK, Vladimír, MIKULE, Vladimír, SUCHÁNEK, Radovan, SYLLOVÁ, Jindřiška. *Ústava České republiky. Komentář*. [online] Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2016. [cit. 5.3.2021]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

ŠRŮTKOVÁ, Jitka. Závaznost rozhodnutí Ústavního soudu z pohledu doktríny a judikatury. *Časopis pro právní vědu a praxi*. [online]. 2009, č. 4, s. 293-301. [cit. 4.2.2021]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6561>

Tisková zpráva. Důvěra vybraným institucím – červenec 2020. In: Centrum pro výzkum veřejného mínění. [online] 5.10.2020 [cit. 8.3.2021]. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a5287/f9/pi201005.pdf

Ústavní soud. Emeritní funkcionáři a soudci. [online]. Brno: Ústavní soud, ©2015 [cit. 11.6.2021]. Dostupné z: https://www.usoud.cz/emeritni-funkcionari-a-soudci?tx_odjudges%5Bdetail%5D=21&cHash=b1b371dc22ba004aa39851ad9f6f1584

Ústavní soud. Historie ústavního soudnictví [online]. Brno: Ústavní soud, ©2015 [cit. 11.2.2021]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/historie-ustavniho-soudnictvi>

Ústavní soud. Statistika [online]. Brno: Ústavní soud, ©2015 [cit. 11.2.2021]. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/Statistika/2020-4Q-Statistika.pdf

Ústavní soud. Ústavní pořádek České republiky [online]. Brno: Ústavní soud, ©2015 [cit. 11.2.2021]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/pravni-uprava>

WIESNEROVÁ, Ema. Šimáčková: Právo je férové hledání spravedlnost. In: Zprávy z MUNI. Masarykova univerzita. [online] 23.7.2014 [cit. 7.3.2021]. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/content/cs/o-fakulte/rozhovory-s-absolventy/katerina-simackova/>

Seznam použitých diplomových prací

PUMR, Jaromír. *Soudcovský aktivismus*. 2018. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra teorie práva a právních učení. Vedoucí práce Tryzna, Jan.

Seznam použitých právních předpisů

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1993 Z.z., o štátnom občianstve Slovenskej republiky

Zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů

Zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, ve znění pozdějších předpisů

Zákona č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, ve znění pozdějších předpisů

Sdělení k postupu při oceňování, účtování a odpisování věcí, které získají právnícké nebo fyzické osoby při jejich převodu z vlastnictví státu, č. j. V/2-16248/1991

Opatření, kterým se stanoví použití metodiky účetnictví pro účetní období r. 1992 č. j. V/2-7073/92

Vyhláška Federálního ministerstva financí č. 586/1990 Sb., o odepisování základních prostředků

Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu ze dne 24. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 2588/16,
Nález Ústavního soudu ze dne 28. 5. 2003, sp. zn. I. ÚS 472/01,
Nález Ústavního soudu ze dne 13.3.2012, sp. zn. I.ÚS 529/09,
Nález Ústavního soudu ze dne 14.2.2008, sp. zn. III. ÚS 705/06,
Nález Ústavního soudu ze dne 13. 6. 2002, sp. zn. III. ÚS 611/01,
Nález Ústavního soudu ze dne 14. 11. 2000, sp. zn. I. ÚS 337/99,
Nález Ústavního soudu ze dne 3. 12. 2007, sp. zn. I. ÚS 544/06,
Nález Ústavního soudu ze dne 12. 3. 1997, sp. zn. I. ÚS 230/96,
Nález Ústavního soudu ze dne 26. 6. 2018, sp. zn. II. ÚS 699/18-2,
Nález Ústavního soudu ze dne 9. 2. 2021, sp. zn. Pl. ÚS 106/20,
Nález Ústavního soudu ze dne 23. 9. 2009, sp. zn. III. ÚS 1094/09,
Nález Ústavního soudu ze dne 12. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 385/07,
Nález Ústavního soudu ze dne 6. 2. 2009, sp. zn. II. ÚS 3201/08,
Nález Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2007, sp. zn. IV. ÚS 493/06,
Nález Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2014, sp. zn. III. ÚS 3725/13,
Nález Ústavního soudu ze dne 18. 8. 1997, sp. zn. VI. ÚS 167/97,
Nález Ústavního soudu ze dne 27. 3. 2008, sp. zn. I. ÚS 2373/07,
Nález Ústavního soudu ze dne 12. 2. 2009, sp. zn. III. ÚS 619/06,
Nález Ústavního soudu ze dne 5. 5. 1997, sp. zn. IV. ÚS 34/97,
Nález Ústavního soudu ze dne 9. 11. 2004, sp. zn. I. ÚS 163/02,
Nález Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2019, sp. zn. II. ÚS 216/18,
Nález Ústavního soudu ze dne 1. 2. 2013, sp. zn. IV. ÚS 2127/12-2.

Důvěra v právo v judikatuře Ústavního soudu ČR

Abstrakt

Tématem této diplomové práce je pohled Ústavního soudu České republiky na princip důvěry v právo prezentovaný v jeho judikatuře. Práce je rozdělena do tří hlavních částí. První část se věnuje Ústavnímu soudu jako jedné ze základních ústavních institucí – na úvod práce připomíná, čím je tento orgán podstatný a proč právě jeho judikaturu blíže zkoumat. S ohledem na hlavní téma práce je už na počátku na určité aspekty hleděno optikou důvěry, příp. důvěryhodnosti. Nejprve se tato část krátce zabývá samotným významem ochrany ústavnosti a historií ústavního soudnictví, dále rozebírá pozici Ústavního soudu v rámci našeho ústavního systému. Přiblížen je rovněž vztah Ústavního soudu a soudů obecných. Samostatná kapitola se rovněž věnuje úpravě rozhodovacích mechanismů Ústavního soudu. Dále je věnován prostor problematice judikatury jakožto teoretickému pojmu, a sporným otázkám, které odborná literatura v souvislosti s ní řeší. První část je uzavřena pohledem na kritizované aspekty práce soudu a jeho celkový veřejný obraz.

Druhá část práce se zabývá důvěrou jakožto sociologickým jevem. Zahrnuje pojednání o významu důvěry ve společnosti a její spojitosti s pocity jistoty, dále vymezení pojmu důvěry dle sociologa A. Giddense či roli důvěry v modernizovaném světě s ohledem na proměňující se formy mezilidských interakcí. Prostor je věnován rovněž vztahu důvěry s právem obecně a jejímu vlivu na demokratický systém.

Třetí část práce pak tvoří analýza vybraných judikátů Ústavního soudu. Všechny vybrané nálezy jsou zvoleny tak, aby nosný argument rozhodnutí poukazoval na avizovaný princip důvěry v právo. Vybrané judikáty se zabývají různými právními otázkami, pro něž jsou zastřešujícími principy právě důvěra v právo a princip právní jistoty. Těmito otázkami jsou např. problematika komplexní a řádně publikované právní normy, zákaz retroaktivity, důsledky spojené s presumpcí správnosti aktu vydaného státem či otázka dobré víry účastníků v soukromoprávních vztazích.

Důvěra občana v právo je obecný a nadčasový právní princip, který Ústavní soud považuje za jeden z esenciálních znaků nezbytných pro naplnění formy demokratického právního státu. I z toho důvodu je třeba dbát její pečlivé ochrany.

Klíčová slova: důvěra v právo, Ústavní soud ČR, judikatura.

The Trust in law within the case law of the Constitutional Court of the Czech Republic

Abstract

The main topic of the diploma thesis is an attitude of the Constitutional Court of the Czech Republic towards the principle of trust in law presented in its case law. The thesis is stratified into three major sections. The first part is focused on the Constitutional Court as one of the fundamental constitutional institutions - in the beginning of the thesis highlights its substance and explains why its case law is worth studying in detail. Considering the main topic, some aspects described in this first part are analyzed through the optics of trust or credibility. Firstly, the significance of constitutionality protection and the history of constitutional judiciary are studied shortly. Further, this part inspects the position of the Constitutional Court within our constitutional system. Also, the relationship between the Constitutional Court and general courts is studied and separate chapter is dedicated to the legislation of the Constitutional Court's executive mechanisms. Moreover, the problematics of case law as a theoretical concept and controversial questions which are regarding the case law analysed in the literature are mentioned. The first part is concluded by investigating the criticized aspects of working of the Court and its overall public image.

The second part studies the trust from sociological point of view. It encompasses explanation of the significance of trust within the society and its relation to the feelings of certainty, it also demarcates the concept of the trust according to the sociologist A. Giddens or elucidates the role of the trust in contemporary world considering the transformation of interpersonal interactions. Space is given to the relationship between the trust and law in general and to the influence of the trust on the democratic system.

The third part is built on the analysis of chosen decisions of the Constitutional Court. All the decisions are selected according to the fact that their leading argument is based on the principle of trust in law. Such decisions deal with various legal questions, whose overarching basis is represented by the principle of trust in law and legal certainty, and among which belong for example the problematics of complex and properly published legal norms, prohibition of retroactivity, consequences related to the presumption of correctness of the legal act issued by the state, or the question of the good faith of participants in the private law relationships.

The trust in law is general, however, timeless principle of law which is considered by the Constitutional Court as an essential component which is indispensable to fulfill democratic legal state. Not only for this reason judiciary ought to respect its careful protection.

Key words: trust in law, Constitutional Court of the Czech Republic, case law.